



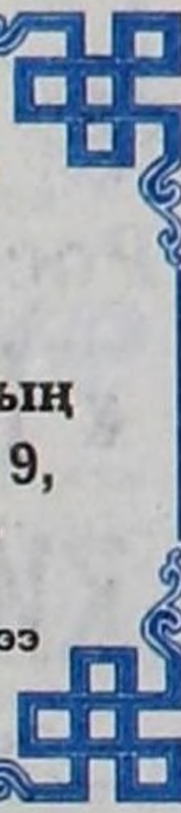
ШЫН

Нийтлел-политиктиг солун
1925 чылдың август 31-де үнүп эгелээн

№ 116
(17604)

2008 чылдың
ОКТАБРЬ 9,
четверг

Садар өртөө
4 рубль.



"БОТТУҢ ХӨЙЛЕНИ БОДУНГА ЧООК"

Орус улустуң мындыг чугаазы
бар болгай

Октябрь 6-да Кызыл хоорайда 48 өг-бүлө чаагайжыт-тындыр туттунган ниити чуртталга бажыңынче көжүп кирген. Оларның 38-и — чыл эгезинде Тудугжулар кудумчузунда өрттенген ниити чуртталга бажыңының чурттакчылары. Республиканың одалга конторазын чуртталга оран-савазы кылдыр эде кылырынга республика болгаш хоорай бюджетинден 40 млн. рубль ажыг акшаны чарыгдаан. Чаа оран-саваже кирген чурттакчылар-биле чугаалажыр дээш бо ниити чуртталга бажыңыга чеде бергеш, кымга ужуражып болурун айтырарымга, 48 дугаар квартирада Салбакай Оолаковна КАРА-САЛГА ужуражырын сүмеледилер.



Тыва Республиканың Чазааның Даргазы Ш.В.Кара-оол чурттакчылар-биле чаа бажыңының кызыл кожаазын кезип турары.

— Салбакай Оолаковна, экии, кандыг хондуңар, чаа бажыңга чүнү дүжөдүңер? — дээн сөстөр-биле чугаамны эгеледим.

— Экии, эки хонган, бөгүн ажылымда уруглар оттурар хүлээлгелиг болгаш эрттир удуп каарындан коргуп хондум. Чаа бажың-даа магалыг. Кирип көрүңер (Салбакай Оолаковна республиканың дыңна-вас уруглар бажың-интернадында кижизидикчи башкы. Ол 9 класс оглу-биле чурттап турар-авт.).

— Дораан-на силерниң-биле ужуражырын сүмелээр, чурттакчылар силерни аажок хүндүлээр-дир, аа?

— Ындыг болганы ол ирги бе. Эрткен чылын өрт болу бээрде, мен аажок аарып турган мен (поясничныи остеохондрозтук мен). Даштыгаа үнүп кээримге, өрт эгелээн, хамык улус дүвүрзэн тур. Мен оглумну кый депкеш, ада-иелери ижиптер уругларны баштай четчелеп алгаш, оон караамга көзүлбээн кижилерни сураглап, өрт ажилдакчыларынга ол кижилерниң өрээлиниң сонгазын айтып берип тургаш, самдар идиктиг, ха-

латтыг, документ чүү-хөөм-даа ап алырын бодаваан болган мен. Келген ажилдакчылар оорган ээлбес боорга, кырган кижилер деп бодап турган хевирлиг: «Бабушка кайыл?» деп мени айтырып турар апарган. Ынчалдыр-ла даргага соңгуттуруп алган кижилер мен ийин.

— Документилер ап алыр аргаңар турган чүве бе?

— Ону бодаар харык кайда боор. Чогум, мен бодаарымга, бажыңны төндүр өрттөнмейн турда, камгалап алыр арга турган. Өрт машиналары чедип келгеш, команда манаар чорду. Ол команданы манап турда, өрт хөрлээлей бербес чүве бе?! Ийи дугаар каътка сонганы бузарга, өртке шил бузулбас, шөйлүп турар шынарлыг алаар чүве-дир, арай деп үнө халчыл, ийи дугаар каъттан шурап турда, чамдыктары эт-севин, идик-хевин үндүрүп ап четтигип турган. Өршээл бооп, когарал чүгээр болганы ол. Ынчанган болза... дээн бодап ка-жан-даа, кандыг-даа чидириг болган соонда туруп келир. Ооң шын, мегезин кым-даа ам хынап шыда-вас.

— Ол дүн силерге коргунчуг дүш бооп соонда, калзын. Ам бажыңыңарны сонуургап болур бе?

— Чырык хынаар санакчылар-ны баш удур салган боор чорду. Эжик соктап турбас, коңгавыс эп-тиин көрүңер даан. Кижилер боду бажыңыңа мындыг эжиктерни, сонгаларны аар өртке-биле кылдырып алыр болгай. Бис, ол ниити чурт-талга бажыңыңа чаңгыс-даа өг-бүлө, мындыг эжиктер, сонгалар салдырып алыр харыывыс чок турган боор.

— Дүүн, бөгүн телевизорда силерниң бо бажыңыңарны көргүзүп тур. Кожааны кескен, чаа бажыңче кирген байыр-ланчыг-ла чорду.

— Чурттакчылар аалчылар ба-

куду көөр турган-дыр ийин. Ам кулаавыс дыштанды.

— Ол аалчылар бажыңынче өртке таварышканнарны кириптерге, ишти-даштын дыка үрегдээн деп турар болгай.

— Ийе, шын. Уругларын хай дивес, оларга чүве чугаалаптар болза, кижилер ол-бо деп, халчыл кээр улус бар. Кижилер бүрүзү ындыг эвес-ле болгай. Чуртталга чурттакчылар хөй болбайн аан. Олар хөөкүйлер база өскелер-биле деңге дорамчыладып турган чүве-дир ийин. Че, ол-даа канчаар. Ам бир янзы кылдыр чурттаарын кызар бис. Өрт болган соонда, биске деткимчени көргүскен республиканың чурттакчыларынга, албан черлеринге «Шын» солун дамчыш-тыр өөрүп четтиргенивисти илере-

дириг турбас ийик мен» дээн сөстери мени чалгынналдырып чоруур. Эштеримниң: «Бодунну бодавас, оода каш хевин, доку-мент, акшаң ап алыр чүвеңни» деп чемелээшкенин база хүлээп алгаш, ам канчаар: «сээден мени септээр эвес, селиир эвес» деп баштакта-нып-ла каар-дыр мен. Херек кы-рында харын-даа ынчалган-дыр мен, оон башка мындыг эки кижилер чок болур турган ийик деп бодап чоруур мен.

— Шупту чүве сеткилицерге таарышкан бе? Ынчалза-даа кижилер сеткили бирээни черле турган болза деп бодап алган чоруур болгай. Ындыг болган болза дээн күзелиңер чок бе?

— Сагыш хандыр кылган бажың-дыр. Дем чаа чугааладым. Боттарывыс болзувуса, мындыг аар өртке тиг тудуг материалдары-биле бажыңывыс септеп ап шыдавас турган бис. Чүглө...

— Чугааладым чоп. Чүглө деп чүве кижилерге черле турар деп.

— Автобус доктаар чер чаны-выска турган болза... азы газель-дер оода эртенги шактарда уруг-лар садтары баар, ажылче баар шактарда чанывыстан кээп чоруп турган болза, бүрүнү-биле аас-ке-жиктиг болур бис. Оон ыңай чүү-даа херекчок. Ол бүтпес-даа бол-за, четтирдивис. Биске деткимче көргүскен даргаларга, кижилер бүрү-зүңге, четтирдивис. Силерниң өг-бүлелерге аас-кежикти, шупту чүвеге экини, эң ылаңгыя каяа-даа хай-халап болбазын деп күзээр-дир мен. Ам кожаларым база «Шын» дамчыштыр өөрүп четтир-генин илередиксеп тур. Оларга сес.

Маргарита Эрес-ооловна То-чун-оол, психиатр-медик санитар-ка: «Үш уругларым-биле чаагай-жыттыңан өрээлди алдым. Уруг-ларым-биле боттарывыс бажыңныг болганывыска ам-даа бүзүрөп четтикпедивис. Дыштыг эки удуп хондувус. Четтирдивис».

Эрес-оол Седиевич Хомушкү, 63 харлыг: «Оглум-биле бир өрээл алдывыс. Чазак Даргазынга чурт-такчыларның мурнундан өөрүп четтирип турар кижилер мен, солунуңа парлап көрөм, уруум».

Валентина Бавыин-ооловна Манзырыкчи, 70 харлыг, 1 дугаар бөлүктүң инвалиди: «Өг-бүлө-висте 5 кижилер бис. Дыкпыш-даа бол, тайбын. Бодунуң бажыңы деп чүве чоргаар, дыка эки-дир».

Айлаң ДАРЖАА чугаалашкан.

В.ШАЙФУЛИННИҢ тырттыр-ган чуруктары.



С.О.Кара-Сал өрээлиниң дүлгүзүрүн ап тур.

жыңыңа чурттап тургаш, шылай берген. Мындыг эки бажыңнар ал-ган улус өөрүвейн канчаар, ынчал-за-даа мында Авыганның интер-надынга 7 чыл чыткан, өрт болган соонда, эжи ажык-кончаа бодааш, ону интернаттан барып ап алган аарыг уруг бар, чогуу кирип би-жилдиги мында турган чүве ирги бе. «Ол уруг Чазак Даргазындан акша негепкен. Бис аңаа сагышсырааш, байырланчыг хөөнүвүс арай хөмү-рерип, эпчоксуна бердивис. Си-лерниң келгениңер кончуг таарым-чалыг болду. Ол бодунуң сөстери, кылган чүүлдери дээш харылап шыдавас кижилер ийин. Мындыг чараш, таарымчалыг бажың алгаш, республикага акша негетинген атка кирерге, эпчок-ла чүве-дир. Кызыл аалчылар бажыңыңа чурт-тап турувуста, бисти ол аалчылар бажыңыңың ажилдакчылары дыка

дип тур бис. Кижилер болганы-выста, аравыста кандыг-даа кижилер бар болбайн аан. Ам чаа бажы-ңывыска ындыг багай чүүлдер кылырын шуут чөпшээрэвес бис. Чаа бажыңга чаа езу-биле чурттап, чараш аажы-чаңнар илереп, ара-выста хамаарылга эки болурун кы-зып, бот-боттарывыска чөптүг не-гелделиг болур бис дээрзин аазап тур бис.

— Силерге бүзүрөп тур мен. Өрт соонда, кижилерниң ара-зында хамаарылгазы кайы хире өскерилгенил?

— Ийе, кижилер кымның кан-дызын өртке ол байдал шылгап каапкан деп болур. Мен база кым-ның эки чүве кылып болурун, чет-тирген сеткили бар, чогуу эки бил-дим. Төрелдер ышкаш чоок, эргим апар чорду. Бир кожамның: «Чет-тирдим. Сен эвес болзунза, мен

Россельхозбанкааның баштаар чериниң даргазы Ю. В. ТРУШИН: «ЧЕРГЕ ИЖЕНИРИНДЕН ХҮНДҮЛҮГ АЖЫЛ-ХЕРЕК КИЖИ ТӨРЕЛГЕТЕНДЕ ЧОГААТТЫНМААН»

Октябрь 12-де Россияга Көдээ ажил-агый болгаш болбаазырадылг үлетпүрүнүң ажилдакчыларының хүнүн демдеглээр. Россияның көдээ черлериниң амгы болгаш келир үезиниң дугайында интервьюну, ук байырлалдың бүдүүзүндө, регионнар болгаш көдээ кожууннар солуннарынга парлаар кылдыр, чурттуң кол Аграр банкызының удуртукчузу Юрий Трушин берген.

— Юрий Владимирович, сес чыл бурунгаар, АҮК-тү чээлилер-биле деткир дээш, Россияның көдээ ажил-агый банкызын күрүне тургускан болгай. Көдээ ажил-агый ажилдакчыларының профессионал байырлалын кандыг түңнелдерлиг уткуп тур силер?

— 8 чыл туруп келген үезинде банк көдээ ажил-агый продукциязының бүгү бүдүрүкчүлерин — тараачындардан эгелээш, ивижилерге чедир бодунче хаара тудуп шыдаан. Банкыда көдээде янзы-бүрү ишчилерге сан-хөө курлавырын чегдирериниң 30 хире санын чээлилер программалары бар. Ол ышкаш балык ажил-агыйыга чээлилер бээр идепкейлиг эгелээн, ыяш ажил-агыйыга чээлилер берип эгелээр деп тур бис.

Амгы үеде чедир аграр адырга 750 миллиард рубльдин салышкынын кылдывыс. Эвээш эвес түн. Ынчангаш, сөөлгү чылдарда көскүзү-биле хөгжүп эгелээн адырның көдөрлүкшүнүгү үлүүн бистиң банкывыс база кириген деп хөөредиг чокка чугаалап болур.

— Россельхозбанкыдан кандыг чээлилерни ап болуру?

— Банкының чээлилериниң дузазы-биле часкы тарылганы, күскү дүжүт ажаалдазын чорудуп, көдээ ажил-агый техниказын сатып ап, мал тудар кажаа-хорааны

тудуп азы эде дерип ап болур. Көдээде чурттакчы чон чаагай-жыттыңган бажың тудуп алырынга, өөредилге чедип алырынга, бажың-балгадынга газ кирип, септеттирип алырынга база ап болур-дур.

— Көдээ ажил-агыйны 2008-2012 чылдарда хөгжүдериниң Күрүне программанын күүседириң база бир кол киржикчизи Россельхозбанк бооп турар-дыр. Баштайгы түңнелдерни үндүрүп боор силер бе?

— Беш чыл хуусаалыг Күрүне программанын күүседириңге киржилге — бөгүн Россельхозбанкының база бир стратегтиг сорулгаларының бирээзи бооп турар. Бо чылдың эгезинден тура, бистиң банкывыстың Күрүне программанын кириштир берген чээлилериниң хемчээли 180 млрд. рубль четкен. Деңээр болза, мындыг — 2006-2007 чылдарда «АҮК-тү хөгжүдери» деп национал төлөвилелдин күүседирилгенин дургузунда банк 150 млрд. рубльге чээлилерни берген.

Мал ажил-агыйын, чер ажил-агыйын, көдээ ажил-агый техниказын долаага салбышаан, сатып алырын, көдээ ажил-агыйның өске-даа хереглелдерин идепкейлиг чээлилендирип турар бис. Биче агробизнеси — хамаатыларның хууда дузалал ажил-агыйын, фермер ажил-агыйларны хөгжүдеринге



дээштиг дуза чедирип турар бис.

Күрүне программанын кириштир хууда дузалал ажил-агыйыга чээли бээр, национал төлөвилелге хамаарыштыр муруну ийи чылда ышкаш, идепкейлиг чоруп турар. Хуу дузалал ажил-агый ээлеринге бо чылын 400 муң чээли бердинген.

Банк чээлилерни көдээге ажыктыг түңнел бербейн турар дээн чугаалар база дыңналып турар. Ол чугаа-биле шуут чөлшээрешпес мен. Көдээ ажил-агыйдан артык чээли курлавырларыга хереглелдиг адыр бөгүн чуртта чок. Көдээ суурга банк ачы-дузазын көргүзө бээривиске, улустун идегели отуп кээр-дир.

— Амгы үеде чамдык банкылар районнар төптеринде салбырларын хаап турар. А силер салбырларыңарны улуг суурларга безин ажыдып турар-дыр силер...

— Регионнарда салбыр четкизи сайырадырын Россельхозбанкының онза байдалы негеп турар. Бистиң политикавыс үндезини —

банк ачы-дузазын ооң хереглелчилеринге, эң ыраккы суурлар чурттакчыларынга безин чедир, болдунар шаа-биле чоокшуладыры.

Филиал четкизин тарадып кал-бартканының талазы-биле Россельхозбанк бөгүн чурттуң банкыларының аразында ийги черни ээлеп турар. Бистиң четкивис ниитизи-биле 1700 точкалыг. Россия Федерациязының 78 субъектилеринде төлөзлеттинген бис. Чыл төнгүже чедир база бир филиалды — Ямал-Ненец автономном округка ажыдары планнаттыңган.

Ооң-биле кады девискээр талазы-биле көдээ чонга чоок болу бергеш, идегелдивисти, ажык чоруувусту көргүзүп, оларның бүзүрелин чедип ап турар бис. Бөгүн Россельхозбанкының клиентилериниң саны 1 миллион 300 муң ашкан.

— Россия АҮК-тү хөгжүдеринге, Силер бодаарыңарга, ам-даа чүнү кылыры чугула бооп турары?

— Эң улуг кичээнгейни чүү чүвеже угландырамын деп чугаалаар болза, көдээ ажил-агыйга

курлавырлар камналгазын, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүгүн, продукцияның чижилгеге алыспазын хандыраар аргаларны берип турар инновациялар шиңгээдириниң, техниктиг болгаш технологтуг эде дериишкенинниң чугулазын демдеглексээр мен. Чээлилерни сатып алдынып турар техниканың болгаш дериглерниң боттары долаага салбышаан берип тургаш, көдээ бараан бүдүрүкчүлери техниктиг эде дерилге айтырыгларын шиитпирлеп алырын Россельхозбанк болдунар шаа-биле бөдүүнчүдерин кызыдып турар.

Көдээ девискээрлериниң комплекстиг сайзыралын хандыраары база Россияда АҮК-ке эргежок чугула бооп турар. Көдээ районнарын чуртталга-коммунал ажил-агыйларыга чээли деткимчезин калбаа-биле көргүзерин, газка кожарын, амыдырал болгаш социал-культура хандырылганын бо-дап, чугаалаарым ол. Ол талазы-биле чээлиниң чаа хевирлерин база ажылдап кылып, ажылгалче кирип турар бис.

— Юрий Владимирович, байырлал бүдүүзүндө көдээ чонга кандыг күзээшкениңер дамчыдыксаар силер?

— Черге ижениринден ачылыг, хүндүлүг болгаш чугула ажил-херек кижиги төрөлгөтенде ам-даа чогааттынмаан. Көдээ ишчилерге чавыс кылдыр мөгейдим. Байырлал бүдүүзүндө аас-кежиин болгаш өг-бүлелеринерге амыдыралдың чедимчезин күзедим. Бүгүле эгелээшкениңер чедишкениң болзун. А бис ол талазы-биле дузалажыр бис.

Россельхозбанкының парлалга албаны белеткээн. (Төлөвирлиг).

ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫҢ ЧАЗААНЫҢ ДАРГАЗЫНЫҢ ЧАРЛЫКТАРЫ

Дагба-Лама Э.Э. дугайында

1. Тыва Республиканың Боду чоруур машиналарның болгаш техниканың өске-даа хевирлериниң байдалы дээш техниктиг хайгаарал талазы-биле албанның удуртукчузу албан-дужаалдан Эдуард Эник-оолович Дагба-Ламаны ооң өске ажылче шилчээни-биле хостаар.

2. Бо Чарлык аңаа ат салган хүнүнден эгелеп күштүг болур.

Кызыл хоорай

2008 чылдың октябрь 7 №228.

Тыва Республиканың Ажил-чорудулганың чамдык хевирлерин лицензиялаар болгаш күрүненден

башкаар талазы-биле албанның удуртукчузунуң дугайында

1. Тыва Республиканың Конституциязының 111 чүүлүнүн 2-ги кезээниң «з» пунктузунга дүүштүр Эдуард Эник-оолович Дагба-Ламаны - Тыва Республиканың Ажил-чорудулганың чамдык хевирлерин лицензиялаар болгаш күрүненден башкаар талазы-биле албанның удуртукчузунга томуйлаар.

2. Бо Чарлык аңаа ат салган хүнүнден эгелеп күштүг болур.

Кызыл хоорай

2008 чылдың октябрь 8 №229.

Тыва Республиканың Чазаның Даргазы Ш.КАРА-ООЛ.

Национал музейде

ТӨӨГҮНҮҢ АЛДЫН АРЫННАРЫ

Скиф үелериниң алдын кылыгларын хааннар орулаажындан Константин Чугуновка удурткан археологтарның тыпканын, ону «Аржаан» базырыктары деп адап турарывиска тыва кижиги бүрүзү чоргаарланыр. Ол базырыктардан 5 муң ажыг алдын херекселдерни тыпкан: сыргалар, чинчилер... дээш, ниитизи-биле 20 килограмм алдын херекселдерни тыпкаш, Күрүне Эрмитажыңче эртем-шинчилелдер ажылын чорудары-биле база ук херекселдерни катап тургузуп эмгелээри-биле чоруткан турган.

Тыва Республиканың Чазаның болгаш Күрүне Эрмитажының чугаалажышкынының соонда «Аржаан» базырыгыннан тывылган алдын дериг-херексел база катап чуртунче — Тывада чедип келген. Бо хүннерде Национал музейде экспонаттарны шыгжап кадагалаары-биле тускай системаны тургускан, ынчангаш «Скифтер Азия төвүнде» деп делгелгени октябрь 11-де ажыдар. Бурун өгбелеривистиң төөгүзүн сонуургаан чонну Национал музей 14 шакта делгелге ажыдышкынычче чалап тур.

Оюмаа ДОНГАК.

ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫҢ СОҢГУЛДА КОМИССИЯЗЫНЫҢ ДОКТААЛДАРЫ

Улуг-Хем кожуунуң девискээр соңгулда комиссиязының составын немээриниң дугайында

2008 чылдың октябрь 3 Кызыл хоорай №721/292-5

Улуг-Хем кожуунуң девискээр соңгулда комиссиязының Тыва Республиканың Соңгулда комиссиязының 2006 чылдың декабрь 22-де «Улуг-Хем кожуунуң девискээр соңгулда комиссиязын тургузарының дугайында» №126/717-4 доктаалы-биле тургустунган составыга кандидатуралар талазы-биле саналдарны өөренип көргөш, «Россия Федерациязының хамаатыларының соңгулда эргелериниң болгаш референдумга киржир эргезиниң кол-кол магадылалдарының дугайында» Федералдыг хоойлунуң 29 чүүлүнүн 11-ги пунктузун удуртулга болдурга, Тыва Республиканың Соңгулда

комиссиязының доктаадыры болза:

1. Улуг-Хем кожуунуң девискээр соңгулда комиссиязының составыга: 1954 чылда төрүттүнген, ортумак эртемниг, түр үеде ажилдавайн турар, чурттап турар черинден идип үндүрткен Николай Седен-Дамбаевич Сатты;

1957 чылда төрүттүнген, тускай ортумак эртемниг, түр үеде ажилдавайн турар, чурттап турар черинден идип үндүрткен Станислав Васильевич Доржуну томуйлаар.

2. Бо доктаалды республиканың «Шын» болгаш «Тувинская правда» солуннарынга парлаар.

Чаа-Хөл кожуунуң девискээр соңгулда комиссиязының составын немээриниң дугайында

2008 чылдың октябрь 3 Кызыл хоорай №721/293-5

Чаа-Хөл кожуунуң девискээр соңгулда комиссиязының Тыва Республиканың Соңгулда комиссиязының 2006 чылдың декабрь 22-де «Чаа-Хөл кожуунуң девискээр соңгулда комиссиязын тургузарының дугайында» №126/719-4 доктаалы-биле тургустунган составыга кандидатуралар талазы-биле саналдарны өөренип көргөш, «Россия Федерациязының хамаатыларының соңгулда эргелериниң болгаш референдумга киржир эргезиниң кол-кол магадылалдарының дугайында» Федералдыг хоойлунуң 29 чүүлүнүн 11-ги пунктузун удуртулга болдур-

гаш, Тыва Республиканың Соңгулда комиссиязының доктаадыры болза:

1. Чаа-Хөл кожуунуң девискээр соңгулда комиссиязының составыга:

1953 чылда төрүттүнген, тускай дээди эртемниг, Чаа-Хөл суурнуң ниити билигиниң ортумак школазы муниципалдыг өөредилге албан чериниң башкызы, чурттап турар чериниң аайы-биле идип үндүрткен Лариса Норбуевна Сагаан-оолду томуйлаар.

2. Бо доктаалды республиканың «Шын» болгаш «Тувинская правда» солуннарынга парлаар.

Тыва Республиканың Соңгулда комиссиязының даргазы Б.Д. ОНДАР.
Тыва Республиканың Соңгулда комиссиязының секретары М.Ш. САМБАЛА.

Тыва Республиканың Чазааның ээлчеглиг хуралы октябрь 7-де болуп эрткен. Аңаа 45 айтырыгларны көргөн. Ылаңгыя бюджет айтырыгларының талазы-биле—2008 чылдың бюджетиниң күүселдези, 2009 чылдың бюджетиниң дугайында хоойлу төлөвилели база 2010-2011 чылдарның планныг үениң күүселдезиниң түңнелдерин көөр талазы-биле чогуур яамылар боттарының санал-оналын кириген.

Хуралга Тыва Республиканың албан камгаладылга фондузунун 2008 чылдың бюджетиниң күүселдезиниң дугайында айтырыгны көрүп турда, хурал даргазы Тыва Республиканың Чазааның Даргазы Ш. Кара-оол федералдыг бюджеттен республика бюджетинче кирер ужурлуг 40 млн. рубльдин чүге кирбейн турарына хамаарыштыр илеткелчи Т.И. Первухинадан айтырарга, ол аңаа орта харыы берип шыдавайн барган. Кирер ужурлуг орулгаларны кирип шыдавайн турарына, чылдан чылче медицина албан черлериниң ажилдакчыларына шалың акшазын үезинде төлөп берип шыдавайн турарын дарга шүгүмчүлээн. Ылаңгыя эрткен чылдың төңчүзүндө Тожу, Мөң-

гүн-Тайга, Сүт-Хөл кожууннарның эмнелге ажилдакчыларына шалың өрөзи бо чылче шилчип келгенин база айтып, ук четпестерни бо чылын катаптавазын дааскан.

Республиканың Кыдыкы сонгу чүк районнарына хамааржыр Мөңгүн-Тайга, Тожу кожууннар, Кунгуртук суурнун чурттакчыларына агаар оруу-биле аргыжарына эпиг болуру-биле билединиң өртээниң 70 хуузу республика бюджетинден акшаландырып, чигелдени берип турар. Ол кожууннарның ында турум чурттап турар, кирип бижидилгелиг чурттакчы чону агаар оруунун билединиң чүгле 25 хуузу төлөп, самолет-биле ужуп турар. Бо чорук ырак кожууннарның чурттакчы чонунга улуг дөгүм

болуп турар-даа болза, чигелделиг өртөктер-биле ылап-ла кирип бижидилгелиг чурттакчы чон боттары чоруп турар бе, азы оларның адындан өскүзүп келген кижилер чигелделиг чоруп турар бе дээр айтырыгга хамаарыштыр хуралдың киржикчилери санал-онал солукшаш, ону тускай комиссия хынаар болза эки деп түңнелге келген. Чүге дизе моон мурунда чылдарда чигелде акшаларын кирип тургаш, ырак кожууннарже рейс кылып турган авиакомпанияны хоозуралга таварыштырбас дээш акшаландырышкынны кылып турганын Чазак Даргазы шүгүмчүлээш, ол кожууннарның чурттакчы чонунга эпиг болуру-биле бүгү аргаларны кылып, чигелдени кирип бижидилгелиг кижилер бүрүзүнге адрестиг кылып бе азы ол талазы-биле тускай дүрүм ажилдап кылып бе

дээрзин өөренип көөрүн сүмелзэн. Бо чылын агаар оруу-биле 6 муң чурттакчы чигелделиг билеттер-биле ушканын чазак кежигүннери эки деп түңнээн.

Чазак хуралына чугаалашкан 45 айтырыгдан кол черни ажил-агыйларның адыр аайы-биле сорулгалыг республика программаларын бадылааны болуп турар. Келир 2009 чылда тускай сорулгалыг 31 республика программалары ажилдап эгелээр. Оларның тозу моон мурунда ажилдавайн турган чаа программалар, а бир тозу—узу хуусаалыг. Чамдык программаларны бо чылдың июль 7-де Тыва Республиканың Чазааның Даргазы Ш. Кара-оолдун Айыткалын боттандыраары-биле ажилдап кылган. Оларга «Тываның аныяктары», «Шыырак эртем-билиг кадрларны белеткээри», «2009-2010

чылдарда тудуг материалдарын болгаш оң конструкциязын боду-вустун баазавыска боду-вустун чиг-эдивисти ажилдап тургаш, сайзырадыр» дээр чижектиг программалар болуп турар. Программаларның кол сорулгазы—республиканың социал-экономика байдалын хөгжүдери, чонун амыдырал-чуртталгазын экижидери.

Кандыг-даа бажыңче баштай кирерде, дүлгүр-биле ажыдып кирер болгай. Бо программалар республикавыстың сайзыралынче баштайгы дүлгүр болган дээрзинге бүзүрп артым.

Светлана МОНГУШ.

(Тускай сорулгалыг республика чергелиг программалар дугайында болгаш хуралдан материалдарны дараазында үндүрүлгеден номчуур силер).

ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫҢ ЧАЗААНЫҢ ДАРГАЗЫНЫҢ ЧАРЛЫ

Тыва Республикада коррупцияга удур хемчеглер чорудар Комиссияның дугайында

Тыва Республиканың «Тыва Республикада коррупцияга удур хемчеглер чорударының дугайында» Хоойлунун 17-ги чүүлүнге дүүштүр доктаадырм болза:

1. Тыва Республикада коррупцияга удур хемчеглерни чорудар Комиссияны тургузар.

2. Тыва Республикада коррупцияга удур хемчеглер чорудар Комиссияның составын (капсырылга 1);

Тыва Республиканың Чазааның Даргазының 2008 чылдың октябрь 2-де №221 Чарлыына капсырылга 1

Тыва Республикада коррупцияга удур хемчеглер чорудар Комиссияның СОСТАВЫ:

Ш.В.Кара-оол – Тыва Республиканың Чазааның Даргазы, комиссияның даргазы
А.М.Монгал – Тыва Республиканың Чазааның Даргазының оралакчызының хүлээлгезин күүседип турар, оралакчызы
Г.С.Тарый – Тыва Республиканың Чазааның Даргазының дузалакчызы, комиссияның секретары

П.В.Бухтояров – Тыва Республиканың прокурору (дугуржулга-биле)

М.К.Иргит – Тыва Республиканың Чазааның Даргазының күрүне албаны болгаш кадрлар политиказының эргелелиниң начальнигиниң оралакчызы

В.А.Кочергин – Тыва Республиканың Чазак Аппарадының удуртукчузу – Тыва Республиканың сайыды

В.И.Лесняк – Тыва Республиканың ишти херектер сайыды (дугуржулга-биле)
К.С.Мазуревский – Тыва Республиканың юстиция херектериниң сайыды

Ш.Ч.Монгуш – Тыва Республиканың Чазааның Даргазының Канцеляриязының удуртукчузуның оралакчызы

Н.И.Панков – Россияның Тыва Республикада ФАЧА Эргелелиниң начальниги (дугуржулга-биле)

А.С.Попов – Тыва Республика талазы-биле күрүнениң кол федералдыг инспектору (дугуржулга-биле)

В.О.Тарыма – Тыва Республиканың Чазааның Даргазының чанында Хөй-ниитиниң айыыл чок чорук Чөвүлелиниң секретариатының удуртукчузу.

Тыва Республиканың Чазааның Даргазының 2008 чылдың октябрь 2-де №221 Чарлыына капсырылга 2

Тыва Республикада коррупцияга удур хемчеглер чорудар Комиссияның дугайында ДҮРҮМ

1. Тыва Республикада коррупцияга удур хемчеглер чорудар Комиссия (моон ыңай — Комиссия) Тыва Республиканың девискээринге коррупцияга удур хемчеглерни боттандыраар чөвүлээр болгаш консультация бээр эргелиг орган болур.

2. Республиканың болгаш федералдыг органның девискээр аайы-биле күүсекчи эрге-чагырга органның, тус черниң бот-башкарылга органның база күрүнениң болгаш муниципалдыг албан черлериниң системазында коррупцияны тывылдырып турар чылдагааннарны, байдалдарны чайладыр, хээли алыр чоруктарның фактыларын тып, илередир болгаш оларны болдурбас сорулгалыг Комиссияны тургускан.

3. Комиссия бодунуң ажил-чорудулгазына Россия Федерациязының Конституциязын, федералдыг хоойлуларны болгаш Россия Федерациязының нормативтиг еске-даа эрге-хоойлу актыларын, Тыва Республиканың хоойлуларын болгаш нормативтиг еске-даа эрге-хоойлу актыларын удуртулга болдурар.

4. Комиссияның кол сорулгалары:

Тыва Республиканың девискээринге күрүнениң коррупцияга удур хемчеглерни чорудар политиказына деткимчени көр-

гүзери;

республиканың болгаш девискээр аайы-биле федералдыг күүсекчи эрге-чагырга органның, тус черниң бот-башкарылга органның коррупцияга удур демиселдин кол угланышкыннарын болгаш сорулгаларын тодардыр;

Тыва Республиканың девискээринге эрге-хоойлу камгалаар органның ажил-чорудулгазын экижидер болгаш коррупцияга удур хемчеглерниң дээштиин күштелдирер талазы-биле санал-оналдарны ажилдап кылып;

республиканың болгаш девискээр аайы-биле федералдыг күүсекчи эрге-чагырга органның кады ажилдажылгазын, тус черлерниң бот-башкарылга органның хоойлу-дүрүм камгалаарынче угланган республика чергелиг программаларны ажилдап кылырын болгаш амыдыралга боттандыраарына база коррупцияга удур демиселдин чорудулгазын хандыраар;

күрүне башкарылгазының болгаш Тыва Республиканың күрүне эрге-чагырга органның болгаш тус черниң бот-башкарылга органның ажилының чедимчилиин, тааржыр-таарышпазын сайгарар, башкарылга черлериниң шиитпирлериниң күүсел-

дезиниң узамдыгарының чылдагааннарын болгаш байдалдарын илередир;

Тыва Республиканың күрүне эрге-чагырга органның болгаш тус черниң бот-башкарылга органның ажил-чорудулгазында коррупцияны тывылдыраар чылдагааннарны болгаш байдалдарны чайладыр сорулгалыг эрге-хоойлу, экономика, организаастыг механизмнерни, саналдарны белеткээр;

хөй-ниитиниң айыыл чок чорук хандыраар сорулга-биле республика иштинге кем-херек үүлгедиглериниң байдалының талазы-биле комплекстиг сайгарылганы чорудар, коррупцияның болгаш эрге-хоойлу дүүшпес өске-даа таварылгаларның байдалына үнелел берип, оларны баш удур тодардыр;

республиканың болгаш девискээр аайы-биле федералдыг күүсекчи эрге-чагырга органның, тус черниң бот-башкарылга органның кады ажилдажылгазының коррупцияга удур демиселди күштелдирер дуржулгазын түңнээр;

массалыг медээ чепсектеринде Тыва Республиканың күрүне эрге-чагырга органның болгаш тус черниң бот-башкарылга органның эрге-дужаалдыг кижилерниң хээли алыр чоруктарын дугайында дыңнадылганы хынаар.

5. Бодунуң сорулгаларын боттандыраарга Комиссияның эргелери:

Тыва Республиканың күрүне эрге-чагырга органның болгаш тус черниң бот-башкарылга органның доктааткан чурум езугаар ажилына херек бүгү материалдарны болгаш информацияны айтырып, ону алыр эргелиг, ол ышкаш девискээр аайы-биле федералдыг күүсекчи эрге-чагырга органның база янзы-бүрү организастыг эрге-хоойлу хевирлерлиг организацияларга айыттырган медээлерге хамаарыштыр деткимчени алыр эргелиг;

республиканың болгаш девискээр аайы-биле федералдыг күүсекчи эрге-чагырга органның болгаш тус черниң бот-башкарылга органның күштерин болгаш аргаларын хээли алыр чоруктуң когун үзөр тускай хемчеглерни организастаарына болгаш планнаарына хаара тудар саналдарны кириер;

оң ажил-чорудулгазының угланышкыннарына хамаарыштыр специалистер кирген эксперт болгаш ажилчын бөлүктөрнү тургузар;

Тыва Республиканың күрүне эрге-чагыргазының күүсекчи органның, тус черниң бот-башкарылга органның ажилдап турар эрге-дужаалдыг кижилерниң коррупцияга удур хемчеглерге хамаарышкан информациязын хуралдарга дыңнаар, девискээр аайы-биле федералдыг күүсекчи эрге-чагырга органның удуртукчуларына айыттырган айтырылгарга хамаарыштыр медээни бээр-биле чалаар эргелиг;

Тыва Республиканың Чазааның Даргазына, тус черниң бот-башкарылга органның доктааткан чурум езугаар хоойлудулганы болгаш нормативтиг өске-даа актыларның төлөвилелдерин, Россия Федерациязының субъектилериниң болгаш тус черлерниң бот-башкарылга органның, Тыва Республиканың Чазааның Даргазының болгаш тус черлерниң бот-башкарылга органның эргелеринге хамааржыр шиитпирлерни белеткээринге саналдарны кириер;

Тыва Республиканың күрүнениң эрге-чагырга органның, тус черниң бот-башкарылга органның болгаш республиканың организацияларында хары-салгалыг албан-дужаалды ээлеп турар кижилерниң бодунуң албан-ажыл талазы-биле байдалын буруу ажылгаан, оларның хээли алыр чорук болгаш өске-даа эрге-хоойлу дүүшпес ажилын бадыткап турар фактыларга хамаарыштыр билдириниш-киннер, медээлер болгаш дыңнадылгар аайы-биле хыналдаларны организастап, оң түңнелдерин сайгарырга киржир;

Тыва Республиканың күрүнениң болгаш муниципалдыг албанының дугайында хоойлуну хажыдып турар таварылгаларның болгаш хээли алыр чоруктарын илерээниң дугайында информацияны Тыва Республиканың прокуратуразына болгаш өске-даа эрге-хоойлу камгалаар органның даамчылар;

6. Тыва Республиканың Чазааның Даргазы Комиссияның составын тургузар болгаш өскертп.

7. Комиссияның даргазы болгаш ынаар кирип турар өске-даа кижилер бодунуң ажил-чорудулгазын хөй-ниитиниң үндезинге даянып чорудар.

8. Комиссияның хуралдарын эргежок чугула апарганда эрттирер. Хуралга Комиссияның кежигүннериниң хөй кезин бар болза, хурал бүрүн эргелиг деп санаттынар.

Комиссияның хуралына оң кежигүннериниң олуржуру албан. Бодунуң эргезин кежигүн кижилер өске кижилер хүлээдип болбас. Бир эвес кандыг-бир чылдагаан-биле кежигүн кижилер хуралга олурушпайн баар болза, ол сайгартынып турар айтырылгарга хамаарыштыр бодунуң санал-оналын саазына бижимел-биле илередип болур эргелиг.

Комиссияның даргазы чок турар үеде хуралды оң оралакчызы эрттирер.

9. Комиссия даргазының холунуң үжүү салдырган Комиссияның шиитпирин протокол-биле тургузар.

Комиссияның составынче кирип турар девискээр аайы-биле федералдыг органның күүсекчи эрге-чагырга органның, Тыва Республиканың күрүнениң күүсекчи эрге-чагыргазының болгаш тус черниң бот-башкарылга органның удуртукчулары комиссияның шиитпирлерин боттандыраары-биле актыларны (кады ажилдаан актыларны) хүлээп ал болур.

ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫҢ ЧАЗААНЫҢ ДОКТААЛДАРЫ

Тыва Республиканың Чазаның 2007 чылдың октябрь 4-те үнген “Федералдыг хоойлулар-биле тургускан хамаатыларның категорияларының аайы-биле чурттаар оран-сава-биле хандырап күрүнениң күүселдези” программа иштинде программаже кирип турар хамаатыларның каттыштырган даңзызын бадылаарының” болгаш “2002-2010 чылдарда “Чурттаар оран-сава” федералдыг тускай сорулгалыг программасын Тыва Республикага 2008 чылда күүселдези, “Аныяк өг-бүлелерни чурттаар оран-сава-биле хандырап” доктаалдарынче өскерилгелерни кириери база 2008 чылда Тыва Республиканың иштинде социал төлевирлерни алыр аныяк өг-бүлелерниң даңзызын бадылаарының дугайында
2008 чылдың сентябрь 3 № 502 Кызыл хоорай

“Чурттаар оран-сава” деп тускай сорулгалыг программаның иштинде “2002-2010 чылдарда аныяк өг-бүлелерни чурттаар оран-сава-биле хандырап” программаны күүседиринге “Аныяк өг-бүлелерни чурттаар оран-сава-биле хандырап хемчеглерни боттандыраарының айтырыгларына хамаарыштыр Россия Федерациязының Чазаның актыларынче өскерилгелер кириеринин дугайында” Россия Федерациязының Чазаның 2007 чылдың декабрь 29-та №979 доктаалына чугула негелделер киргени-биле холбаштыр болгаш ук программага кирип турар Россия Федерациязының субъектилеринин аразында 2007 чылдың август айда чоруткан конкурс езугаар шиллэн түннелдерин 2008 чылда күш чок болдурганы-биле, Тудуг болгаш чуртталга-коммунал ажыл-агыйының федералдыг агентилелин 2008 чылдың январь 31-де “2008 чылда Россия Федерациязының субъектилеринин аразында тускай сорулгалыг “Чурттаар оран-сава” программаның “2002-2010 чылдарда аныяк өг-бүлелерни чурттаар оран-сава-биле хандырап” программаның коняра езугаар шиллелгезин чорудуп, организастаар” дужаалы-биле, аныяк өг-бүлелерге чурттаар оран-сава садып алыр социал төлевирлерге шүүштүр Россия Федерациязының Чазаның 2006 чылдың май 13-те тускай сорулгалыг №285 “2002-2010 чылдарда “Чурттаар оран-сава” бадылаттыг доктаалы езугаар “Аныяк өг-бүлелерни чурттаар оран-сава-биле хандырап” программа иштинде программаны амыдыралга боттандыраары-биле Тыва Республиканың Чазаның доктаа-дыры болза:

Тыва Республиканың Чазаның 2008 чылдың сентябрь 3-те № 502 доктаалы-биле бадылаан Тыва Республика талазы-биле 2008 чылда социал төлевирлерни алыр аныяк өг-бүлелерниң даңзызы

№	Ады, фамилиязы, адазының ады	Паспортту азы төрүттүнген дугайында херечилелди кым, кажан, каяа бергенил
1	Ондар Буян Сергеевич Ондар Байлак Андреевна Ондар Чимис Буяновна	Саратов хоорайның Октябрь рай. ИХК, 27.11.2002 Улуг-Хем рай. ИХК, 14.04.2005 Чөөн-Хемчик кожуунунуң ХБАБ килдизи 08.02.2004
2	Дамчий Алик Калдарович Дамчий Роза Анатольевна Дамчий Тайгана Аликовна	Ак-Довурак хоорайның ИХК 27.11.2002 Ак-Довурак хоорайның ИХК 22.04.2003 Чөөн-Хемчик ХБАБ килдизи 16.06.1999
3	Чындаа Аян Николаевич Чындаа Карима Александровна Чындаа Чайзат Аяновна	Улуг-Хем рай. ИХК 13.07.2005 Улуг-Хем рай. ИХК 26.09.1982 Улуг-Хем районунуң ХБАБ килдизи 27.11.2002
4	Монгуш Артур Алексеевич Монгуш Саяна Сергеевна Монгуш Кристина Артуровна	Улуг-Хем рай. ИХК 11.03.2002 Улуг-Хем рай. ИХК 10.07.2003 Улуг-Хем кожуунунуң ХБАБ эргелели 16.07.2003
5	Монгуш Ксения Артуровна Базаа Айдыс Анай-оолович Хомушку Айлаң Александровна Базаа Айдан Айдысович Базаа Ай-Херел Айдысович	Улуг-Хем кожуунунуң ХБАБ эргелели 07.11.2007 Эрзин рай. ИХК 06.11.2002 Барыын-Хемчик рай. ИХК 10.08.2002 Кызыл хоорайның ХБАБ эргелели 15.04.2004 Кызыл хоорайның ХБАБ эргелели 25.05.2006
6	Сарыг-Хаа Аянмаа Мочак-ооловна Сарыг-Хаа Эдуард Михайлович Сарыг-Хаа Эрес Эдуардович Сарыг-Хаа Аймет Эдуардович	Мөңгүн-Тайга рай. ИХК 28.08.2001 Кызыл хоорайның ИХК 09.06.2001 Кызыл хоорайның ХБАБ эргелели 05.10.2006 Би-Хем рай. ХБАБ эргелели 06.12.2004
7	Күжүгет Евгений Конзаш-оолович Күжүгет Байлак Тимуровна Күжүгет Ян Евгеньевич	Ак-Довурак хоорайның ИХК 21.12.2002 Ак-Довурак хоорайның ИХК 08.10.2004 Ак-Довурак хоорайның ХБАБ эргелели 30.06.2004
8	Кунгаа Чимит Юрьевич Кунгаа Айырана Анатольевна Кунгаа Даң-Хая Чимитовна	Ак-Довурак хоорайның ИХК 11.03.2005 Ак-Довурак хоорайның ИХК 11.03.2005 Ак-Довурак хоорайның ХБАБ эргелели 22.12.2004
9	Ооржак Ольга Анатольевна Кызыл-оол Арслан Аянович Олзоев Юрий Владимирович	Улуг-Хем рай. ИХК 13.04.2005 Улуг-Хем рай. ХБАБ килдизи 12.11.2002 Бурят Республиканың Джидинск рай. ИХК 09.08.2004
10	Олзоева Анай-Хаак Ивановна Олзоева Юлия Юрьевна Оюн Сырга Титовна Оюн Шолбан Владимирович Оюн Надежда Шолбановна Оюн Нояна Шолбановна Ревенский Андрей Петрович Ревенская Юлия Александровна	ТР-де ФМА килдизи 08.05.2007 Кызыл рай. ХБАБ килдизи 06.02.2006 Танды кожуунунуң ИХК 29.08.2003 Танды кожуунунуң ИХК 29.08.2003 Танды кож. ХБАБ килдизи 30.12.2004 Танды кож. ХБАБ килдизи 29.05.2006 Танды кожуунунуң ИХК 26.09.2006 Танды кожуунунуң ИХК 22.04.2005

13.	Ревенская Анна Андреевна Ревенская Дарья Андреевна Монгуш Кежик Анатольевич Монгуш Байлакмаа Тойлуевна Монгуш Амгалан Кежикович Монгуш Омак Григорьевич Базыр-оол Азияна Григорьевна Монгуш Седип Омакович Делег-оол Шеңне Сарыг-ооловна Делег-оол Роберт Анатольевич Байыр-оол Изольда Сарыг-ооловна	Танды кож. ХБАБ 03.05.2005 Танды кож. ХБАБ 29.09.2006 Өвүр кожуунунуң ИХК 10.12.2002 Өвүр кожуунунуң ИХК 27.02.2008 Өвүр кож. ХБАБ эргелели 31.03.2005 Өвүр кожуунунуң ИХК 05.12.2002 Өвүр кожуунунуң ИХК 26.03.2002 Өвүр кож. ХБАБ эргелели 17.04.2003 Бай-Тайга рай. ИХК 17.01.2006 Бай-Тайга рай. ИХК 02.02.2006 Кызыл хоорайның ХБАБ эргелели 29.01.2003 Бай-Тайга кож. ИХК 30.08.2005 Бай-Тайга рай. ИХК 28.05.2003 Бай-Тайга рай. ИХК 17.05.2003 Бай-Тайга рай. ХБАБ эргелели 11.10.2007 Бай-Тайга рай. ХБАБ эргелели 23.09.2005 Иркутск хоорайның Октябрь районунуң ИХК 31.08.2000 Иркутск хоорайның Октябрь районунуң ИХК 15.08.2003 Чаа-Хөл рай. ХБАБ килдизи 01.07.1999 Иркутск хоорайның Октябрь округунуң ХБАБ килдизи 03.10.2001 Кызыл хоорайның ХБАБ эргелели 19.02.2008
14.	Делег-оол Начын Робертович Дамба Долаана Сарыг-ооловна Дамба Юрий Степанович Дамба Эртине Юрьевич Дамба Айрам Юрьевич Намдак Алла Анчикеевна	Каа-Хем рай. ИХК 10.04.2003 Каа-Хем рай. ИХК 12.01.2004 Каа-Хем рай. ХБАБ 26.02.2004 Каа-Хем рай. ХБАБ 23.11.2004 Каа-Хем рай. ИХК 03.09.2003 Каа-Хем рай. ИХК 28.04.1999 Каа-Хем рай. ХБАБ килдизи 23.09.2003 Кызыл хоорайның ИХК 30.06.2005 Кызылда ФМА салбыры Кызыл хоорайның ИХК 14.12.2001 Кызыл хоорайның ИХК 01.12.2003 Кызыл хоорайның ХБАБ эргелели 04.10.2006
15.	Намдак Анатолий Кадр-оолович Намдак Антон Анатольевич Намдак Арслан Анатольевич Намдак Анита Анатольевна	Кызыл хоорайның ИХК 31.08.2006 Кызылда ФМА салбыры 22.04.2008 Кызыл хоорайның ИХК 27.01.2006 Танды рай. ИХК 22.08.2002 Кызыл хоорайның ХБАБ эргелели 16.06.2005 Кызыл хоорайның ХБАБ эргелели 12.10.21006 Кызыл хоорайның ИХК 27.01.2004 Кызыл хоорайның ИХК 18.05.2006 Кызыл хоорайның ХБАБ эргелели 25.01.2003 Кызыл хоорайның чагыргазының ХБАБ килдизи 06.07.1999 Кызыл хоорайның ХБАБ килдизи 22.07.1999 Кызыл хоорайның ИХК 18.09.2001 Кызыл хоорайның ИХК 21.09.2001 Кызыл хоорайның ХБАБ эргелели 29.05.2007 Кызыл хоорайның ХБАБ эргелели 29.05.2007 Кызыл хоорайның ХБАБ эргелели 20.04.2007
16.	Монгуш Эрес Сендижапович Монгуш Айсуу Александровна Монгуш Оргатай Эресовна Монгуш Сумбай Эресович Бабкин Андрей Владимирович Пепеляева Галина Николаевна Бабкин Кирилл Андреевич Седен Алексей Кызыл-оолович Седен Алдынай Викторовна Салчак Шолбан Михайлович Салчак Урана Даш-ооловна Салчак Чаян Шолбанович	Би-Хем рай. ИХК 30.12.2002 Би-Хем рай. ИХК 25.11.2002 Кызыл хоорайның чагыргазының ХБАБ килдизи 15.05.2002 Кызыл хоорайның чагыргазының ХБАБ килдизи 18.03.2008 Кызыл хоорайның ИХК 21.06.2002 Кызыл хоорайның ИХК 31.08.2007 Кызыл хоорайның ХБАБ эргелели 30.05.2001 Кызыл хоорайның ИХК 05.09.2006 Чөөн-Хемчик рай. ИХК 05.07.2004 Кызыл хоорайның ХБАБ эргелели 05.10.2006 Кызыл хоорайның ХБАБ эргелели 04.07.2006 Барыын-Хемчик рай. ИХК 02.11.2001 Кызыл хоорайның ИХК 30.07.2002 Кызыл хоорайның ХБАБ эргелели 25.07.2006 Кызыл хоорайның ИХК 30.01.2001 Кызыл хоорайның ИХК 30.01.2001 Кызыл хоорайның чагыргазы 07.04.1999 Кызыл хоорайның ХБАБ эргелели 19.03.2008 Кызыл хоорайның ХБАБ эргелели 26.02.2006 Кызыл хоорайның ИХК 10.01.2002 Москва хоорайның Медведковск ХБАБ килдизи 30.05.2000 Кызыл хоорайның ИХК 23.10.2002 Кызыл хоорайның ХБАБ эргелели 27.05.2002 Кызыл хоорайның ХБАБ эргелели 09.01.2007 Кызыл хоорайның ХБАБ эргелели 23.05.2001 Кызыл хоорайның ХБАБ эргелели 12.04.2000 Кызыл хоорайның ИХК 12.02.2001 Россияның Тывада ФМА салбыры 22.12.2007 Кызыл хоорайның ХБАБ эргелели 14.02.2008
17.	Темир-оол Чечена Оюновна Карамонгуш Айыжы Эдуардович Монгуш Виталина Вячеславовна Монгуш Дмитрий Амилатович Монгуш Александра Дмитриевна Монгуш Никита Дмитриевна	Саратов хоорайның Киров ИХК 02.11.1999 Кызыл хоорайның ИХК 25.09.2002 Киров рай. ХБАБ 21.10.1998 Кызыл хоорайның чагыргазының ХБАБ килдизи 13.11.2002
18.	Чамзо Татьяна Ивановна Чамзо Альберт Далай-оолович Чамзо Евгений Альбертович Чамзо Федор Альбертович Чамзо Виталий Альбертович	Павлова Анна Владимировна Павлов Андрей Григорьевич Павлова Мария Андреевна Павлов Кирилл Андреевич
19.	Аракчаа Сайзанак Карал-оовна Аракчаа Херел Викторович Аракчаа Алдын Херелович Аракчаа Аюуш Херелович Аракчаа Аңгырак Херелович	Павлов Андрей Григорьевич Павлова Мария Андреевна Павлов Кирилл Андреевич
20.	Кыргыз Аяс Сергеевич Дажы-Дондуп Уран Александровна Кыргыз Александра Аясовна Кыргыз Анастасия Аясовна	Павлова Анна Владимировна Павлов Андрей Григорьевич Павлова Мария Андреевна Павлов Кирилл Андреевич
21.	Дажы-Норбу Алексей Михайлович Дажы-Норбу Чинчимаа Хертековна Дажы-Норбу Яна Алексеевна	Павлова Анна Владимировна Павлов Андрей Григорьевич Павлова Мария Андреевна Павлов Кирилл Андреевич
22.	Куулар Сайсуу Чомдаановна Куулар Артыш Александрович Куулар Ринченмаа Артышовна Куулар Аюуш Артышовна	Павлова Анна Владимировна Павлов Андрей Григорьевич Павлова Мария Андреевна Павлов Кирилл Андреевич
23.	Хомушку Мерген Борисович Оюн Айсуу Анатольевна Хомушку Айлин Мергеновна	Павлова Анна Владимировна Павлов Андрей Григорьевич Павлова Мария Андреевна Павлов Кирилл Андреевич
24.	Тукар Денис Олегович Тукар Менги Сергеевна Тукар Туяна Денисовна Тукар Тамилана Денисовна Тукар Таира Денисовна	Павлова Анна Владимировна Павлов Андрей Григорьевич Павлова Мария Андреевна Павлов Кирилл Андреевич
25.	Шырапчык Айлана Чудуровна Артай-оол Виктория Мергеновна	Павлова Анна Владимировна Павлов Андрей Григорьевич Павлова Мария Андреевна Павлов Кирилл Андреевич
26.	Оюн Долаана Дамдынчаповна Оюн Наталья Юрьевна	Павлова Анна Владимировна Павлов Андрей Григорьевич Павлова Мария Андреевна Павлов Кирилл Андреевич
27.	Оюн Валентина Юрьевна	Павлова Анна Владимировна Павлов Андрей Григорьевич Павлова Мария Андреевна Павлов Кирилл Андреевич
28.	Самдан Елена Владимировна Самдан Александр Сайдашевич	Павлова Анна Владимировна Павлов Андрей Григорьевич Павлова Мария Андреевна Павлов Кирилл Андреевич
29.	Сарбаа Валерий Валерьевич Сарбаа Айсуу Кертик-ооловна Сарбаа Дарина Валерьевна	Павлова Анна Владимировна Павлов Андрей Григорьевич Павлова Мария Андреевна Павлов Кирилл Андреевич
30.	Павлова Анна Владимировна Павлов Андрей Григорьевич Павлова Мария Андреевна Павлов Кирилл Андреевич	Павлова Анна Владимировна Павлов Андрей Григорьевич Павлова Мария Андреевна Павлов Кирилл Андреевич
31.	Павлова Анна Владимировна Павлов Андрей Григорьевич Павлова Мария Андреевна Павлов Кирилл Андреевич	Павлова Анна Владимировна Павлов Андрей Григорьевич Павлова Мария Андреевна Павлов Кирилл Андреевич
32.	Павлова Анна Владимировна Павлов Андрей Григорьевич Павлова Мария Андреевна Павлов Кирилл Андреевич	Павлова Анна Владимировна Павлов Андрей Григорьевич Павлова Мария Андреевна Павлов Кирилл Андреевич
33.	Павлова Анна Владимировна Павлов Андрей Григорьевич Павлова Мария Андреевна Павлов Кирилл Андреевич	Павлова Анна Владимировна Павлов Андрей Григорьевич Павлова Мария Андреевна Павлов Кирилл Андреевич
34.	Павлова Анна Владимировна Павлов Андрей Григорьевич Павлова Мария Андреевна Павлов Кирилл Андреевич	Павлова Анна Владимировна Павлов Андрей Григорьевич Павлова Мария Андреевна Павлов Кирилл Андреевич
35.	Павлова Анна Владимировна Павлов Андрей Григорьевич Павлова Мария Андреевна Павлов Кирилл Андреевич	Павлова Анна Владимировна Павлов Андрей Григорьевич Павлова Мария Андреевна Павлов Кирилл Андреевич

36. Баян Орлана Сергеевна
Баян Аяс Санаевич
Баян Арат Аяс огу
Баян Айрана Аясовна
37. Иванов Алексей Владимирович
Иванова Азияна Борисовна
Уска Сантильян Эдвин Александр
38. Салчак Аяс Анатольевич
Куулар Аяна Маадыровна
Салчак Алина Артуровна
39. Даландай Алексей Алексеевич
Даландай Ольга Борисовна
Даландай Айрат Алексеевич
Даландай Валерия Владиславовна
40. Бегзи Владимир Александрович
Бегзи Елена Валерьевна
Бегзи Алиса Владимировна
Бегзи Владимир Владимирович
41. Шывык Елена Тараачиновна
Шывык Маадыр Маадырович
Шывык Меңги Маадырович
Шывык Чимит-Доржу Маадырович
Шывык Айдана Маадыровна
42. Топтан Оксана Каң-ооловна
Топтан Норянж Буянович
Топтан Мунья-Базыр Буянович
43. Кузьмин Дмитрий Анатольевич
Кузьмина Анастасия Николаевна
Кузьмина Валерия Дмитриевна
Кузьмин Ярослав Дмитриевич
44. Самданчап Аяс Мам-оолович
Самданчап Анжела Борисовна
45. Монгуш Алексей Алексеевич
Монгуш Милана Эрес-ооловна
Монгуш Меңги Алексеевна
46. Куксин Александр Николаевич
Куксина Долаана Кызыл-ооловна
Куксина Алина Александровна
47. Люндуп Чойган Степановна
Люндуп Эдуард Викторович
Люндуп Арслан Эдуардович
Люндуп Темир Эдуардович
48. Салчак Елена Викторовна
Нончат Ангелина Раульевна
49. Канзываа Урана Оттук-ооловна
Ооржак Надежда Чеченовна
50. Самбуу Долаана Какаловна
Монгуш Түмечин Аясович
Тюлюш Аңгыр Аясович
51. Монгуш Сайзана Валерьевна
Ендан Сылдыс Валентинович
Ендан Ай-Демир Сылдысович
52. Бавуу-Сюрюн Юлия Викторовна
Ензак Артем Антонович
53. Ооржак Айдын Семенович
Ооржак Саяна Киим-ооловна
Ооржак Аңгыр Айдынович
54. Хомушку Шолбан Эрес-оолович
Кочаа Белек-кыс Александровна
Хомушку Долума Шолбановна
55. Монгуш Айдаана Сергеевна
Монгуш Артыш Олегович
Монгуш Айырана Артышовна
56. Кужугет Радмила Буяновна
Монгуш Алина Эчисовна
57. Биче-оол Буян Анатольевич
Биче-оол Ай-Суу Романовна
Биче-оол Доржу Буянович
Биче-оол Баян Буянович
58. Тас-оол Эдуард Окур-оолович
Тас-оол Урана Сагаан-ооловна
Тас-оол Анатолий Эдуардович
Тас-оол Сүлдем Эдуардович
Тас-оол Айдыс Эдуардович
59. Хорлуу Айслу Васильевна
Хорлуу Уран-сай Артуровна
60. Насипова Самира Сергеевна
Насипов Абил Кубанычбекович
Чамыян Айсулу Аясовна
Насипова Сабина Абиловна
61. Сарыглар Аяс Алексеевич
Сарыглар Азията Владимировна
Сарыглар Буян-Доржу Аясович
62. Чооду Айлана Викторовна
Чооду Анна Викторовна
- Кызыл хоорайның ИХК 24.04.2001
Кызыл хоорайның ИХК 27.04.2001
Кызыл хоорайның ХБАБ эргелели 05.12.1995
Кызыл хоорайның ХБАБ эргелели 17.01.2002
Кызыл хоорайның ИХК 31.05.2001
Кызыл хоорайның ИХК 15.04.2005
Москва хоорайның Хорошев ХБАБ килдизи 05.09.1998
Кызыл хоорайның ИХК 09.11.2001
Кызыл хоорайның ИХК 29.08.2001
Кызыл хоорайның ХБАБ эргелели 01.12.1994
Тес-Хем рай. ИХК 19.04.2006
Кызылда ФМА салбыры 11.09.2007
Кызыл хоорайның ХБАБ эргелели 14.03.2007
Кызыл хоорайның ХБАБ эргелели 15.02.2001
Кызыл хоорайның ИХК 10.04.2001
Кызыл хоорайның ИХК 01.04.2006
Кызыл хоорайның ХБАБ эргелели 29.09.2007
Кызыл хоорайның ХБАБ эргелели 19.12.2005
Кызыл хоорайның ИХК 01.12.2000
Кызыл хоорайның ИХК 31.01.2003
Кызыл хоорайның ИХК 27.01.2006
Кызыл хоорайның ХБАБ эргелели 25.07.1997
Кызыл хоорайның ХБАБ эргелели 01.03.2005
Кызыл хоорайның ИХК 28.10.2003
Кызыл хоорайның ХБАБ эргелели 05.05.2003
Кызыл хоорайның ХБАБ эргелели 26.07.2004
Кызыл хоорайның ИХК 25.05.2001
Кызыл хоорайның ИХК 16.09.2004
Кызыл хоорайның ХБАБ эргелели 05.07.1999
Кызыл хоорайның ХБАБ эргелели 26.12.2007
Кызыл хоорайның ИХК 14.03.2002
Кызыл хоорайның ИХК 14.10.2005
Кызыл хоорайның ИХК 08.09.2001
Кызыл хоорайның ИХК 19.12.2002
Кызыл рай. ХБАБ килдизи 10.02.2003
Кызыл хоорайның ИХК 22.08.2001
Кызылда ФМА салбыры 09.10.2007
Кызыл хоорайның ХБАБ эргелели 21.02.2007
Кызылда ФМА салбыры 15.11.2007
Кызыл хоорайның ИХК 24.12.2002
Кызыл хоорайның ХБАБ эргелели 13.04.2007
Кызыл хоорайның ХБАБ эргелели 12.01.2002
Кызыл хоорайның ИХК 02.03.2007
Кызыл хоорайның ХБАБ эргелели 12.07.2000
Кызыл хоорайның ИХК 03.07.2001
Москва хоорайның Рязань ХБАБ килдизи
Кызыл хоорайның ИХК 02.02.2006
Кызыл хоорайның ХБАБ эргелели 23.01.2006
Кызыл хоорайның ХБАБ эргелели 25.10.1995
Барыин-Хемчик рай. ИХК 23.02.2006
Кызылда ФМА салбыры 10.08.2007
Кызыл хоорайның ХБАБ эргелели 10.08.2007
Кызыл хоорайның ИХК 16.07.2001
Кызыл хоорайның ХБАБ эргелели 26.07.2007
Кызыл хоорайның ИХК 03.02.2006
Кызылда ФМА салбыры 01.09.2007
Кызыл хоорайның ХБАБ эргелели 13.09.2007
Эрзин рай. ИХК 06.11.2002
Эрзин рай. ИХК 06.11.2002
Эрзин кожунун Нарын сумузуңуң ХБАБ килдизи 01.08.1995
Кызыл рай. ИХК 04.01.2002
Кызыл хоорайның ИХК 04.07.2006
Кызыл хоорайның ХБАБ эргелели 10.04.2002
Улуг-Хем рай. ИХК 10.10.2004
Кызыл хоорайның ХБАБ эргелели 16.07.2007
Кызыл хоорайның ИХК 06.06.2003
Кызыл хоорайның ИХК 30.09.2005
Кызыл хоорайның ХБАБ 18.02.2004
Кызыл хоорайның ХБАБ эргелели 05.04.2006
Кызылда ФМА салбыры 31.05.2007
Кызыл хоорайның ИХК 16.08.2001
Улуг-Хем рай. ХБАБ эргелели 17.02.2006
Кызыл хоорайның ХБАБ эргелели 16.02.2006
Кызыл хоорайның ХБАБ 22.05.2008
Кызыл хоорайның ИХК 02.10.2001
Кызыл хоорайның ХБАБ эргелели 07.11.2006
Кызылда ФМА салбыры 21.03.2008
Кызылда ФМА салбыры 04.08.2007
Кызыл хоорайның ХБАБ эргелели 21.05.1994
Кызыл хоорайның ХБАБ эргелели 20.06.2007
Чөөн-Хемчик рай. ИХК 22.08.2002
Кызыл хоорайның ИХК 05.06.2004
Кызыл хоорайның ХБАБ эргелели 05.06.2007
Мурманск областың Апатиты ИХК 11.03.2005
Кызыл хоорайның ХБАБ эргелели 03.04.2006

Тыва Республиканың девискээринге одалга-энергетика комплекзинге, чуртталга-коммунал ажил-агыйынга болгаш социал адырга күскү-кышкы сезонну эрттирерин белеткээр болгаш хандыар талазы-биле оперативтиг штабтың составына өскерилгелерни кириеринин дугайында
2008 чылдың сентябрь 10 № 510 Кызыл хоорай

Тыва Республиканың Чазааның доктаадыры болза:

1. Тыва Республиканың Чазааның 2007 чылдың январь 17-де «Тыва Республиканың девискээринге одалга-энергетика комплекзинге, чуртталга-коммунал ажил-агыйынга болгаш социал адырга күскү-кышкы сезонну эрттирерин белеткээр болгаш хандыар талазы-биле оперативтиг штабты тургузарының дугайында» №67 доктаалы-биле бадылааны Тыва Республиканың девискээринге одалга-энергетика комплекзинге, чуртталга-коммунал ажил-агыйынга болгаш социал адырга күскү-кышкы сезонну эрттирерин белеткээр болгаш хандыар талазы-биле опе-

ративтиг штабтың составына өскерилгелерни капсырылга езугаар чаа эдилге-биле бижээш, кириер:

2. Тыва Республиканың Чазааның 2007 чылдың сентябрь 13-те «Тыва Республиканың девискээринге одалга-энергетика комплекзинге, чуртталга-коммунал ажил-агыйынга болгаш социал адырга күскү-кышкы сезонну эрттирерин белеткээр болгаш хандыар талазы-биле оперативтиг штабтың составына өскерилгелерни кириер дугайында» №883 доктаалын күш чок деп санаар.

Тыва Республиканың Чазааның Даргазы Ш.КАРА-ООЛ.

Тыва Республиканың Чазааның 2008 чылдың сентябрь 10-да № 510 доктаалына капсырылга

Тыва Республиканың девискээринге одалга-энергетика комплекзинге, чуртталга-коммунал ажил-агыйынга болгаш социал адырга күскү-кышкы сезонну эрттирерин белеткээр болгаш хандыар талазы-биле оперативтиг штабтың СОСТАВЫ

Ш.С.Иргит — Тыва Республиканың Чазааның Даргазының бирги оралакчызы, удуртукчузу;

К.Б.Сагаан-оол — Тыва Республиканың үлетпүр болгаш энергетика сайыдының хүлээлгезин күүседип турар, удуртукчузунуң оралакчызы;

Р.В.Кажин-оол — Тыва Республиканың үлетпүр болгаш энергетика сайыдының бирги оралакчызы, удуртукчузунуң оралакчызы;

М.В.Шмаков — Тыва Республиканың тудуг, чуртталга болгаш коммунал ажил-агый сайыдының оралакчызы, удуртукчузунуң оралакчызы;

М.Д.Ондар — Тыва Республиканың Чазааның Аппарадының комплекстиг социал-экономиктиг хөгжүлдэ эргелелиниң килдис начальниги, секретары;

Л.В.Ахметова — «Тывахарылзааинформ» ААН-ниң чингине директорунуң хүлээлгезин күүседип турар (дугуржулга-биле);

Э.Д.Байыр-оол — Россия Федерациязының Хамааты камгалалының болгаш онза байдалдар херектеринин талазы-биле яамызының Тыва Республика талазы-биле Кол эргелелиниң начальниги (дугуржулга-биле);

С.В.Бахар — «Тываэнергосбыт» ААН-ниң чингине директорунуң оралакчызы (дугуржулга-биле);

С.А.Борисов — «Тываэнерго» ААН-ниң кол инженери (дугуржулга-биле);

В.А.Бочаров — «Чылыг четкилер» ККБ-ниң директору;

И.Ю.Грейсеров — Тыва Республиканың орук-транспорт комплекзинин болгаш харылзаа сайыдының оралакчызы;

О.В.Доржу — Тыва Республиканың саң-хөө сайыдының оралакчызы;

В.М.Иванченко — «Тувгаз» ААН-ниң чингине директорунуң хүлээлгезин күүседип турар (дугуржулга-биле);

М.К.Куулар — Тыва Республиканың Күрүнениң чуртталга инспекция албанының кол чуртталга инспектору - удуртукчузу;

А.П.Ляпин — «Гидрометеорология болгаш долгандыр турар хүрээлени мониторингилээр талазы-биле Тываның республика төвү» ККА-ның начальниги (дугуржулга-биле);

И.В.Мельниченко — Кызыл хоорайның мэринин бирги оралакчызы (дугуржулга-биле);

С.О.Ондар — Тыва Республиканың

өөредилге, эртем болгаш аныктар политиказының сайыдының бирги оралакчызы;

Б.Д.Оюн — Тыва Республиканың экономика сайыдының оралакчызы;

С.И.Решетников - Тыва Республиканың Чуртталга болгаш коммунал ажил-агый талазы-биле агентилелдин директорунуң хүлээлгезин күүседип турар;

Р.О.Сандан-оол — Тыва Республиканың кадык камгалал сайыдының бирги оралакчызы;

С.С.Санаа — «Енисей» М-54 Автомагистралының эргелелиниң начальниги (дугуржулга-биле);

К.Б.Сарыглар — «Тываэнергоремонт» ККБ-ниң директору;

Ю.Т.Сарыглар — «Республиканың электри компаниязы» ККБ-ниң директору;

Б.Д.Сат — Тыва Республиканың Чазааның Аппарадының девискээр хөгжүлденин болгаш тус чер бот-башкарылгалары-биле кады ажилдажылга эргелелиниң начальнигинин оралакчызы;

Р.В. Тас-оол — Тыва Республиканың культура болгаш информация политиказының сайыдының оралакчызы;

А.А. Троцан — «Кызылдың ЧЭТ» ААН-ниң чингине директору (дугуржулга-биле);

В.А. Фалалеев — «Суг-канализация системалары» КХН-ниң чингине директору (дугуржулга-биле);

А.Б. Хертек — Тыва Республиканың Күш-ажыл болгаш социал политика яамызының башкарыкчы специализи;

С.С. Храменков — «Каа-Хем» разрез» ААН-ниң күүсекчи директору (дугуржулга-биле);

С.А.Черкашин — Тыва Республиканың девискээринге хамааты камгалалының адырында ажил-чорудулганы, онза байдалдардан чурттакчы чонну болгаш девискээрлерни камгалаарын база сугларга камгалаарын хандыар талазы-биле агентилелдин эргелелиниң начальниги;

В.С. Шульгин — Ростеххайгааралдың Енисейде девискээрлер аразының эргелелиниң Тыва Республика талазы-биле технологтуг болгаш экологтуг хайгаарал килдизинин удуртукчузу (дугуржулга-биле);

И.П.Юдин — Федералдыг почта харылзаазының Тыва Республика талазы-биле эргелелиниң — «Россияның почтазы» ФККБ-ниң салбырының директору (дугуржулга-биле).

Тыва Республиканың Улуг Хуралының Төлээлекчилер палатазының ийги чыыжының депутаттарының немелде соңгулдаларының талазы-биле кандидаттарның, бүрүткеткен кандидаттарның соңгулда фондуларынче кирген болгаш олардан чарыгдаан акша-хөреңгилерниң ниити түнүнүн дугайында

МЕДЭЭЛЕР

(Россияның Ажаалга банкызының №8591 Кызыл салбырының медээлеринге үндезилээн)

Ленинград-1 Кызыл хоорайның девискээр соңгулда комиссиязы №2 соңгулда округу
2008 чылдың сентябрь 29-туң байдалы-биле
Рубль-биле

№	Кандидаттың долу ады (политиктиг партияның, соңгулда блогунун ады)	Ниити кирген акша-хөреңги	Ниити чарыг-даан акша-хөреңги	Артканы
1.	2	3	4	5
1.	Ольга Анатольевна Громова	32000	32000	0
2.	Наталья Юрьевна Иванова	54100	53349	751
3.	Алимаа Кара-ооловна Лопсан	15000	14400	600

Южныйның №41 соңгулда округу

2008 чылдың сентябрь 22-ниң байдалы-биле
Рубль-биле

№	Кандидаттың долу ады (политиктиг партияның, соңгулда блогунун ады)	Ниити кирген акша-хөреңги	Ниити чарыг-даан акша-хөреңги	Артканы
1.	2	3	4	5
1.	Алексей Сергеевич Клименко	100	100	0
2.	Наталья Евгеньевна Новикова	100	100	0
3.	Ая Сүге-Маадыровна Салчак	0	0	0

Тыва Республиканың Улуг Хуралының Төлээлекчилер палатазының ийги чыыжының депутаттарының немелде соңгулдаларының талазы-биле кандидаттарның, бүрүткеткен кандидаттарның соңгулда фондуларынче кирген болгаш олардан чарыгдаан акша-хөреңгилерниң ниити түнүнүн дугайында

МЕДЭЭЛЕР

(Россияның Ажаалга банкызының № 8591 Кызыл салбырының медээлеринге үндезилээн)

Бай-Тайга кожуунунун девискээр соңгулда комиссиязы

Кара-Хөлдүн №53 соңгулда округу

2008 чылдың сентябрь 22-ниң байдалы-биле
Рубль-биле

№	Кандидаттың долу ады (политиктиг партияның, соңгулда блогунун ады)	Ниити кирген акша-хөреңги	Ниити чарыг-даан акша-хөреңги	Артканы
1.	2	3	4	5
1.	Борис Иванович Очур	50	0	50
2.	Андрей Дончунович Сарыглар	0	0	0
3.	Буян Биин-оолович Таргын	100	0	100

Тыва Республиканың Улуг Хуралының Төлээлекчилер палатазының ийги чыыжының депутаттарының немелде соңгулдаларының талазы-биле кандидаттарның, бүрүткеткен кандидаттарның соңгулда фондуларынче кирген болгаш олардан чарыгдаан акша-хөреңгилерниң ниити түнүнүн дугайында

МЕДЭЭЛЕР

(Россияның Ажаалга банкызының № 8591 Кызыл салбырының медээлеринге үндезилээн)

Каа-Хем кожуунунун девискээр соңгулда комиссиязы

Сарыг-Септин Чөөн №73 соңгулда округу

2008 чылдың сентябрь 22-ниң байдалы-биле
Рубль-биле

№	Кандидаттың долу ады (политиктиг партияның, соңгулда блогунун ады)	Ниити кирген акша-хөреңги	Ниити чарыг-даан акша-хөреңги	Артканы
1.	2	3	4	5
1.	Демьян Алдын-оолович Дондук	10	0	10
2.	Сергей Степанович Кумажык	10	0	10
3.	Михаил Кан-оолович Лопсан	100	0	100
4.	Темир Шулуевич Сонам-Байыр	100	0	100

Ильинканың №75 соңгулда округу

2008 чылдың сентябрь 22-ниң байдалы-биле
Рубль-биле

№	Кандидаттың долу ады (политиктиг партияның, соңгулда блогунун ады)	Ниити кирген акша-хөреңги	Ниити чарыг-даан акша-хөреңги	Артканы
1.	2	3	4	5
1.	Клавдия Даваевна Борбак	10	0	10
2.	Полина Бариновна Дүлзүкей	10	0	10

Тыва Республиканың Улуг Хуралының Төлээлекчилер палатазының ийги чыыжының депутаттарының немелде соңгулдаларының талазы-биле кандидаттарның, бүрүткеткен кандидаттарның соңгулда фондуларынче кирген болгаш олардан чарыгдаан акша-хөреңгилерниң ниити түнүнүн дугайында

МЕДЭЭЛЕР

(Россияның Ажаалга банкызының №8591 Кызыл салбырының медээлеринге үндезилээн)

Кызыл кожуунунун девискээр соңгулда комиссиязы

Баян-Колдун №81 соңгулда округу

2008 чылдың сентябрь 22-ниң байдалы-биле
Рубль-биле

№	Кандидаттың долу ады (политиктиг партияның, соңгулда блогунун ады)	Ниити кирген акша-хөреңги	Ниити чарыг-даан акша-хөреңги	Артканы
1.	2	3	4	5
1.	Сергей Михайлович Арсарыг	100	0	100
2.	Баян Сидорович Бичи-оол	0	0	0
3.	Артур Тыргыг-оолович Пабундук	200	0	200

Кур-Черниң №82 соңгулда округу

2008 чылдың сентябрь 22-ниң байдалы-биле
Рубль-биле

№	Кандидаттың долу ады (политиктиг партияның, соңгулда блогунун ады)	Ниити кирген акша-хөреңги	Ниити чарыг-даан акша-хөреңги	Артканы
1.	2	3	4	5
1.	Каң-Демир Каң-оолович Куулар	9000	0	9000
2.	Борис Бадын-оолович Саая	100	0	100
3.	Раиса Белековна Ховалыг	5000	5000	0

Тыва Республиканың Улуг Хуралының Төлээлекчилер палатазының ийги чыыжының депутаттарының немелде соңгулдаларының талазы-биле кандидаттарның, бүрүткеткен кандидаттарның соңгулда фондуларынче кирген болгаш олардан чарыгдаан акша-хөреңгилерниң ниити түнүнүн дугайында

МЕДЭЭЛЕР

(Россияның Ажаалга банкызының № 8591 Кызыл салбырының медээлеринге үндезилээн)

Улуг-Хем кожуунунун девискээр соңгулда комиссиязы

Шагаан-Арыгның Төп №113 соңгулда округу

2008 чылдың сентябрь 22-ниң байдалы-биле
Рубль-биле

№	Кандидаттың долу ады (политиктиг партияның, соңгулда блогунун ады)	Ниити кирген акша-хөреңги	Ниити чарыг-даан акша-хөреңги	Артканы
1.	2	3	4	5
1.	Людмила Сергеевна Спирина	10	0	10
2.	Ляна Быстай-ооловна Монгуш	10	0	10

Шагаан-Арыгның Мурнуу №115 соңгулда округу

2008 чылдың сентябрь 22-ниң байдалы-биле
Рубль-биле

№	Кандидаттың долу ады (политиктиг партияның, соңгулда блогунун ады)	Ниити кирген акша-хөреңги	Ниити чарыг-даан акша-хөреңги	Артканы
1.	2	3	4	5
1.	Роман Шалдашович Монгуш	50	0	50
2.	Алдынай Николаевна Монгуш	10	0	10

Торгалыгның №119 соңгулда округу

2008 чылдың сентябрь 22-ниң байдалы-биле
Рубль-биле

№	Кандидаттың долу ады (политиктиг партияның, соңгулда блогунун ады)	Ниити кирген акша-хөреңги	Ниити чарыг-даан акша-хөреңги	Артканы
1.	2	3	4	5
1.	Олег Кыдат-оолович Дадар-оол	500	0	500
2.	Руслан Викторович Байыр-оол	10	0	10

Тыва Республиканың Улуг Хуралының Төлээлекчилер палатазының ийги чыыжының депутаттарының немелде соңгулдаларының талазы-биле кандидаттарның, бүрүткеткен кандидаттарның соңгулда фондуларынче кирген болгаш олардан чарыгдаан акша-хөреңгилерниң ниити түнүнүн дугайында

МЕДЭЭЛЕР

(Россияның Ажаалга банкызының №8591 Кызыл салбырының медээлеринге үндезилээн)

Биш-Хем кожуунунун девискээр соңгулда комиссиязы

Больничный №90 соңгулда округу

2008 чылдың сентябрь 22-ниң байдалы-биле
Рубль-биле

№	Кандидаттың долу ады (политиктиг партияның, соңгулда блогунун ады)	Ниити кирген акша-хөреңги	Ниити чарыг-даан акша-хөреңги	Артканы
1.	2	3	4	5
1.	Николай Иванович Белков	10	0	10
2.	Ольга Николаевна Карьянова	20	0	20
3.	Виктор Михайлович Санчай	100	0	100

Аржаанның №93 соңгулда округу

2008 чылдың сентябрь 22-ниң байдалы-биле
Рубль-биле

№	Кандидаттың долу ады (политиктиг партияның, соңгулда блогунун ады)	Ниити кирген акша-хөреңги	Ниити чарыг-даан акша-хөреңги	Артканы
1.	2	3	4	5
1.	Сергей Долой-оолович Даржаа	10	0	10
2.	Галина Ивановна Ширап	1000	1000	0
3.	Мерген Донгакович Серен	50	0	50

Өөктүн №94 соңгулда округу

2008 чылдың сентябрь 22-ниң байдалы-биле
Рубль-биле

№	Кандидаттың долу ады (политиктиг партияның, соңгулда блогунун ады)	Ниити кирген акша-хөреңги	Ниити чарыг-даан акша-хөреңги	Артканы
1.	2	3	4	5
1.	Николай Ховалыгович Анай-оол	10	0	10
2.	Радион Маадыр-оолович Донгак	10	0	10
3.	Ольга Ондаровна Кара-оол	100	0	100
4.	Константин Бадыевич Очур	10	0	10
5.	Нина Тоюновна Салчак	100	0	100

Тыва Республиканың Соңгулда комиссиязының Даргазы Б.ОНДАР.

ОРУКТУҢ ОЛЧАЗЫ

(Уланчызы.

Эгези №114 «Шында».)

Машинам-биле Кызыл, Чадаана чедип, янзы-бүрү чүк сөөртүп чоруп тур-ла мен. Ынчан соой берген чүве ийин. Ноябрь эгези, баштайгы хар чаапкан. Чадаанадан тудуг материалдары чүдүрүп алгаш чоруп ор-ла мен. Орукта кижжи дозуп тур-ла. Соокта турар ол кижини кээргээш доктааптым. Эжики иштинден ажыдыптарымга, аныяк уруг чүткүдүп кирип олур. Улуг-ла сумкалыг. Сумказындан алгаш кирип тыртып, мээң дузам-биле олурупкаш, менче сезинчиг көрдү.

— Бо кайыын келгеш мында, соокта орук кыдыынга турарынар ол. Бо чоокта суур бар эвес. Кайнаар чедер бис чээ? — дидим-не. — Мында, ырак эвесе кыштагдан келдим. Силер каяа чедер силер? — деп, менден удур айтырды. Алдар-аттыг асбест комбинаты, Ак-Довурак чедер кижжи мен ийин, дунмай — деп кагдым.

— Ындыг болза, мен база ынаар чедерим ол — дээш, менче көрдү.

Ам таптыг топтап көөрүмге, кыдырык хоюг карактарлыг, ше-

вергин арын-шырайлыг, езулуг калдын саадап ор ийин моң. Арай девидексеп-даа. Кезек ыт чок чоруп ор бис.

— Ак-Довуракта ажылдап турар сен бе? — деп, анаа-ла айтырдым.

— Чок. Ам харын аңаа баргаш, байдалды көөр мен. Ажыл болза ажылдаар мен. Харын ажыл кандыг чүве ирги — деп кагды.

— Оо! Асбестиг Ак-Довуракта ажыл чок деп чүве турбас. Бүдүн Союзтан аныяктар кээп турар деп дыңнадың ыйнаан — дидим.

— Ийе, аныяктар хөйү-биле кээп турар деп дыңнаан мен.

— Сен ышкаш чараш кыстарны бир дугаарында хүлээп алыр деп бил. Харын-даа бедик албан-дужаалга алза-даа хөңнү. Чүңү дооскан сен — дээш, каттырып кагдым.

— Школа дооскан кижжи мен.

— Өскээр өөрөнмээнин ол бе?

— Бо чылын дооскаш, улаштыр Кызылдың башкы институтунче дужаагаш, шыдавайн бардым ышкажыл. Малчын ада-иемге дузалажып тургаш, ам Ак-Довуракка ажылдаар бодай бердим. Келир чылын база шенеп көөр ыйнаан — деп кагды.

Ынчан, аныяк бот-кижи, уругларны шинчилеп көргүлээр боор чүве. Өйлөп-өйлөп уругже көрүп каап чор мен ийин. Шынап-ла, черле хоомай эвес уруг.

— Аныяк кижжи албан өөренип аар. Оон башка бир көөрге, чанында ашактыг, чаш өпоялыг оор апаар. Ынчан ам өөренири-даа бергедежи бергени ол — дидим.

— Ол-даа шын боор. Мээң чамдык эштерим улаштыр өөрөнмейн баргаш, өгленир деп барган сурагыг болдулар — дээш, боданы берди ышкаш.

— Мен чеди класс дооскаш, чолаачыга өөренип алгаш, шеригге долгап-долгап, ам мында долгап турарым бо. Улаштыр өөренип алыксаарым кончуг. Амдызында бот-борзун тургаш: «Өөренип алган соонда, өгленири кай-ла баарыл» деп кожамыктаар ийикпе — деп кагдым.

Алызында черле чугаакыр уруг болчук. Бир каттырынчыг чүве чугаалаптарымга, чаа-ла каттыргаш, менче хүлүмзүрдү. Оо, кайгамчык хүлүмзүрүг. Анаа-ла эстип кал частым. Ак-Довуракче кирип ор бис.

— Аныяк кыстың адын айты-

рып албаска кайыын боор — дидим.

— Адымны Чимисмаа, анаа-ла Чимис дээр, а сени? — деп удур айтырды.

— Акызын Серен дээр болгай. Шеригге орус оолдар Сережа дээр. Ам ажыл шагы төнүп турар. Мында таныыр улузун бар бе, каяа дүжөр сен — дидим.

— Мында эштерим уруглар бар. Общежитие харын кайда ийик?

— Уруглар общежитиези мынаар болдур ийин. Чанынга чедирип каайн.

Уруглар общежитиезинге чедирип кааш, чүктешкизин дүжүржүп бердим.

— Четтирдим, Серен-Сережа. Байырлыг! — дээш, кайгамчык хүлүмзүрү-биле шаңнады.

— Эки турумчуп ал, Чимис. Ужуражы бээр бис — дээш улаштыр чүгүм дүжүрери-биле чоруптум.

Кожам ыды чиде берди. Чимистин ол хүлүмзүрү оон карактарынга чуруттунуп келген боор. Ону ол көрүп, чидирбес дээш ыды чиде берген-даа чадавас. Шаптыктавас дээш шимээн чок чыткаш, удуп каап-тыр мен...

Алдын-оол МОНГУШ.

МООЛДА ТЫВА СТУДЕНТИЛЕР КОМИТЕДИ

Моолда тыва студентилеринин «Улуг одаг чери» деп адаан комитети 2007 чылдың март айдан эгелеп ажылдап турар. Ол Улан-Батор хоорайда өөренип турар Тываның студентилерин-даа, Моолдун янзы-бүрү аймактарында чурттап турар тываларны-даа хаара тудуп турар. Комитеттин баштаар черинде — 13 кижжи кирип турар. Моолдун Баян-Өлгий аймааның Цэнгэл сумуздан үнгөн Эрдэнэчулуун Одхуу ол «одагны» баштап турар.

Эрдэнэчулуун Одхуу чоокта чаа Тывага келгеш барган. Ол Кызылдың мэриязының аныяктар политиказы болгаш спорт талазы-биле комитеттин ажылдакчылары-биле ужурашкан. Ужуражылганың түңнелинде кады ажылдаарының дугайында керээге атты салган.

«Тывада бир дугаар кээп тур мен. Маңаа кээп кижилер-биле таныжып алыр арга тыптып кээрге, дыка аас-кежиктиг болдум. Аравыста харылзааны улам быжыг-лакшап турар бис. Бистер Моолда өөренип турар студентилерге дузалажырынга белең бис. Келир үеде планнарымыста — культура, спорт төлөвилелдерин тыва организациялар-биле кады боттандырап күзелдиг бис» — деп, Моолдан келген аалчы чугаалаан.

«Тыва-Онлайн».

Үүлгедиг болгаш яла

ӨСКҮСТЕР МЕГЕЛЭЭШ...

Тыва Республиканың прокуратуразы бузурукчу-мегечи чоруктуң түңнелинде өскүс уруглар когараан дугайында шыдажыр аргажок факт-барымдааны илереткен.

Тыва Республиканың прокуратура ажылдакчыларының чоруткан хыналдазының түңнелинде, Көк-Тейиниң №1 ортумак школазының эге класстар башкызы Розилия Закирова ийи бүдүн өскүстерни азырап карактаарындан ойталаан тургаш-ла, бир чыл ажыг үеде оларның азыракчызын чидиргени дээш алыр ужуруг пенсиязын ап турганын тодараткан.

2005 чылдың июль 18-те Кызыл кожуун чагыргазының даргазының доктаалын езугаар Розилия Закированы ийи кыс уругларны азырап карактаар кылдыр томуйлаан. Назы четпээн уругларны кижизидеринге таарымчалыг байдалдарны тургузары-биле бо херээжен кижиге күрүнө азыракчызын чидиргени дээш пенсияны тыпсып берген. Уруг бүрүзү дээш ол ай санында Россия Федерациязының Пенсия фондузунун Тыва Республиканың Кызыл кожуунунда күрүнө эргелелин кассазындан 2 муң 671 рубльди ап турган.

Өске улустун уругларын өстүрүп, кижизидери — чымыштыг, берге херек. Удатпайн, ийи ай эрткенде, назы четпээннериниң херектериниң талазы-биле комиссияның шийтпирин езугаар бүдүн өскүстерни Элегес-Аксы суурда күрүнөниң өөредилге албан чери — республиканың (коррекциялыг) өскүс уругларның тускай школа-интернадында тургускан. Сентябрь 15-те азыракчы-карактарчыны оон хүлээлгелеринден хостаан. Ол пенсия алыр эргезин чидирген. Ынчалза-даа акша чытталбас-ла болгай. Закирова бодунга пенсияны камгалап арттырып алыры-биле азырал карактал база ажаал-тежээл талазы-биле девискээр органындан ону кожуун чагыргазының даргазының доктаалын езугаар азыракчы-карактарчыдан хостаанының дугайында доктаалды ап алгаш, бодум Пенсия фондузунун эргелелинге алпарып бериптейн дээн. Бичии уругларга тывыскан пенсияларны оорлаар сорулга-

биле ол саазыннарны кайнаар-даа чедирбээн, 2006 чылдың ноябрь 30-ге чедир өскүс уругларның пенсия акшазын алырын уламчылап келген. Розилия Закирова мынчаар бодунга 81 муң 680 рубльди шингээди ап, өскүс уругларга материалдыг когаралды чедирген.

Кызыл кожуунун суду Розилия Закированы Россия Федерациязының Кеземче кодекзининин 159 чүүлүнүн 2-ги кезээ — бузурукчу, мегечи чорук, өске кижиниң өнчүзүн мегечи чорук-биле оорлааны, хамаатыга элээн когаралды чедиргени-биле кем-херек үүлгеткенинге буруулуг деп санааш, «азыракчы-карактарчыны» үш чыл шенелдеге шийткен. Оон аңгыда, 81 муң 467 рубль 91 копейк оон тырткаш, когарааннарның агар санынче шилчидер. Шийттирген кижжи тускай органының дыңнады чокта чурттап база ажылдап турар черин солуур аргазы чок. Ол ай санында кеземче-күүселде инспекциязынга албан демдегледир хүлээлгелиг.

Сылдыс-оол ИРГИТ, Кызыл кожуунун прокурорунун хүлээлгезин күүседип турар.

инвалид кижиге ол хөглээшкин оюн-баштак кылдыр көзүлбээн.

Хосталгазын казыткан черден Алик Куулар 26 харлыг тургаш үнүп келир. Эр кижиге чедишкен, бодунуң кылган херектерин бодамча-

лыг үнелеп көөр, оюн-баштак кылыр черни болгаш үени шилип алыр назы-хар-дыр.

Евгений СКОРОМИН, Каа-Хем кожуунун прокурору.

ПРОКУРОРНУҢ НЕГЕЛДЕЗИН КҮҮСЕДИР АПААР

Тыва Республиканың Чаа-Хөл кожуун судунун доктаалы-биле Шаңчы сумузуң баштыңы Владимир Шойзат Россия Федерациязының Административтиг чурум үрээшкиннеринин кодекзинин 17.7 чүүлү — прокурорнуң хоойлу езугаар негелделерин күүсетпээни дээш административтиг чурум үрээштинге буруулуг кылдыр санаткан.

Прокурор хыналдазының үезинде Шаңчы суурнуң чанында, ажык дээр адаанда 30 тонна хире пестицидтер болгаш өске-даа агрохимикаттар шыгжаттынып чыдары илерээн. Бо чылдың июль 15-те Чаа-Хөл кожуунун прокурору суму баштыңының адресинче «Бүдүрүлгениң болгаш хергелелдин артынчыларының дугайында» Федералдыг хоойлунун хажыдышкыннарын чайладырының дугайында негелдени чоруткан. Негелдени хоойлу езугаар айткан хуусааларда көөрүн база долгандыр турар хүрээлелди хирлендиреринге буруулуг кижилерге хамаарыштыр хемчеглерни алырын тус чернин дүжүмединге айткан турган. Негелдени сайгарып көрүп, хоойлу үрээшкиннерин чайладыры-биле Владимир Шойзатка бир ай хуусаа берген турган. Айткан үе эрткен, ынчалза-даа алдынган хемчеглер дугайында харыы прокуратураже кирбээн. Август 25-те суму баштыңыга ап чорутунган хемчеглер дугайында харыыны август 30-ге чедир бээрин негээн прокурорнуң негелдезин тывыскан. Ынчалза-даа бо хуусааны база херекке-даа албаан.

«Россия Федерациязының прокуратуразының дугайында» Федералдыг хоойлунун 6 чүүлүнүн 1 база 3 кезектеринге дүүштүр, ук документинин 22, 27, 30, база 31 чүүлдеринде санап айтканы-биле прокурорнуң негелдезин оон бүрүн эргелерин езугаар айттынган хуусаада хажыт чокка күү-

сеткен турар ужуруг. Прокурорнуң негелделерин күүсетпеске, доктааткан хоойлу езугаар харыы-салгага онаажыр.

Суд хуралының үезинде Владимир Шойзат кожуун прокурорунун негелдезин боду алганын чугаалааш, сумунун ажыл-чорудулгазының өске айтырыгларын шийтпирлээр дээш чай чок турганы-биле харыы берип шыдаваанын айткан. Химиктиг чемишчидилгени шыгжап-кадагалаарының чурум үрээшкиннерин акша-хөреңгинин чок болганы-биле чайлатпаан. Ынчалза-даа «Бүдүрүлгениң болгаш хергелелдин артынчыларының дугайында» Федералдыг хоойлунун 8-ки чүүлүгө дүүштүр бокту база амыдыралга хергелээн чүүлдерин артынчыларын чыыры болгаш үндүр сөөртүрү тус черин бот-башкарылга органнарының дорт харыылаар айтырыы дээрзин ол эки билер.

Кожуун суду Шаңчы сумузуң баштыңы Владимир Шойзатты Россия Федерациязының Административтиг чурум үрээшкиннеринин кодекзинин 17.7 чүүлү — прокурорнуң хоойлу езугаар негелдезин күүсетпээни дээш административтиг чурум үрээштинге буруулуг кылдыр хүлээп көргөш, 2 муң рубль хемчээлдиг торгаалга онаарын доктааткан.

Игорь ОЮН, Чаа-Хөл кожуунун прокурорунун хүлээлгезин күүседип турар.

АВТОМАШИНАНЫ ДОКТААТКАШ, СУДКА «ЧЕДИП КЕЛГЕН»

Дөрт чыл база ийи ай хосталгазын казыыр — мындыг төнчү шийткелди Тыва Республиканың Дээди судунун суд коллегиязының тодаратканы-биле Каа-Хем кожуунун Бүрөн-Аксы суурдан Алик Кууларга хамаарыштыр үндүргөн.

Аян-чоруктар дилекчизи Россия Федерациязының Кеземче кодекзинин 119 чүүлүнүн 1 кезээ-биле — өлүрүр дээн кыжаныг, 161 чүүлүнүн 1 кезээ — өске кижиниң өнчүзүн ажыы-биле оорлааны, 166 чүүлүнүн 2 кезээниң «а» пунктузу — бөлүк кижилериниң баш бурунгаар дугуржулга езугаар оорлаар сорулга чок, хоойлу езугаар эвес автомашинаны ээлеп алганы-биле кем-херектер үүлгеткенинге буруулуг деп санаткан.

Бо чылдың апрель 18-те, кезээкинин 23 шакта эзирик Алик Куулар ийи эштери-биле (оларның

бирээзи шийттирген болгаш шийткелди хомуудаан, а ийигизинге хамаарыштыр кеземче херээн аңгы бүдүрүлгө кылдыр тускайлаан) боттарының өжүп, турупкан «Москвич» автомашинанын бензин дилеп алыры-биле ГАЗ-66 автомашинаны дозуп эгелээнер. Чолаачы машиназын чүс метр эрте бергеш доктаадылкан. Куулар хууда хөңнү чок хамаарылганың үндезининге, чолаачы машиназын оон чанынга тургуспайн эрте бергени дээш хорадап, автомашинанын шилдерин буза шаап эгелээн. Автомашинаның ээзи дезипкен. Ынчан Куулар

багажиктен чүве өрттедир лампаны, ээриилдерни болгаш оон бөрттерин ап алган. Оон балды чайып, мурнуку сандайда олурган пассажирни коргудуп эгелээн, ынчалза-даа оон буттары чок боорга, бодунун хөдөлишкыннерин соксаткан.

Үш «начиннар» инвалид-пассажирни дүжүрүп кааш, автомашинаны мунуп алгаш, оон-биле Дерзиг-Аксы суурже чорупканнар. Кажан автомашина өжүп туруптарга, чадаг чорупканнар.

Суд үезинде Алик Куулар бодунун буруузуң чамдыбын миннип, пассажирге балдыны ойнап көргүскенин айткан. Чарылган шилдериниң чаңгызы дыңналыр дүнеки ол халдаашкынны көргөн

ВИЧ-СПИД-тен камгаланыңар!

ВИЧ-инфекциядан, вирустуг В, С гепатиттерден, өске-даа халдавырлыг аарыглардан аарып болурунун айылы болгаш донор ханын карантиннээр.

ВИЧ-инфекциядан (аарыгдан) эр-херэзген харылзаалар дамчытыр, авазындан чаш төлүнчү халдатканындан база дамырже наркотиктиг бүдүмелдер сыкыртынып турганындан, арыглаваан медицина херекселдерин катап ажыглаанындан, ылаңгыя хан кудар онза айыылдыг арга-биле халдадып алганындан аарып болур.

Россияда хан дамчытыр ВИЧ-тен аараан 80 ажыг таварылга демдеглетинген. Тывада 1994 чылдан бо чылдың сентябрь 1-ге чедир үеде ВИЧ-инфекция халдадып алган 3 таварылганы ханы хынап тургаш, илереткен. Сибирь федералдыг округта демдеглетинген ВИЧ-тен аараан 40 таварылганы (7,5 хуу) 15-жи бо чылдың 6 айларында болган.

Амгы үеде донор ханын лабораторияларга хынап көөр аргалар ВИЧ-инфекциялыг ханын эрттирбезин 100 хуу магадылап шыдавас. ВИЧ-инфекция барының клиниктиг болгаш лабораторлуг демдектери чок турда (аарыгның эге чадазында «сонга» үезинде) кижилер ханын дужааптып болур азы ханын антителаларын ВИЧ-ке хынап, шинчээниин түннелдери организмде вирус (халдавыр) бар турдала кадык кылдыр көргүзүп болур.

Үстүнде чугаалааным чүүлдерге үндезилээш, дараазында түннелдерин үндүрүп, эмнелге ажылдакчыларыңа

мындыг сүмелерни берип болур. Хан кудуп тургаш, ВИЧ-инфекцияны халдадып ал болурунун айылы республикада бедик. Ынчангаш хан кудуп турда, ооң айылын эвээжидириниң дараазында аргалары бар.

Бирээде, ханны чүгле эң чугула херек апарган таварылгада кударын чурумчудар. Бистиң республикада ВИЧ-ке чылдың-на 8-10 муң чедир донор ханын хынап турар. Хан дужаарының саны чылдан чылче көвүдөп турар. Ынчалза-даа донор ханын солуптар эмнерни ажыглап, хан чидирин эгидериниң айтырлары шийтирлеттинмейн келген.

Ийде, хан дужаап турар донорларны шилирин шынгырадыры чугула. ВИЧ-инфекция болгаш өске-даа аарыглар халдадып болгу дег айыылдыг донорларны баш бурунгаар илередиң, хан дужаарындан оларны ойталадыр хемчеглерни алыр.

Үште, хан кудар станцияларда болгаш эмнелге-профилактика албан черлериниң хан кудар салбырларында белеткеп каан хан плазмазының вирустан айыыл чок болурун магадылаар сорулга-биле ханы кударын сонгаарладып, карантиннээринге азы хынаарыңа чугула херек байдалдарны тургузар ужурлуг. Ханны доңургаш, 6 ай дургузунда соокка туткаш, ВИЧ-инфекция-

га болгаш хан дамчытыр халдаар гепатиттерге катап хыналданы чоруткаш, түннели эки болур болза, чүгле ынчан хан продуктуларын ажыглаар. Соодар дериг-херексел чок болганындан бистиң республикада ханы карантиннелейн турар.

Дөртте, хан дүрген херек апарган таварылгаларда ону ВИЧ-инфекцияга база хан дамчытыр келир вирустуг гепатиттерге хынаарда, экспресс-тестерни ажыглаары чугула. Хынаттынган хан курлавырлары чогуңдан ВИЧ-инфекцияга база хандан дамчыыр гепатиттерге хыналдаларның түннелдерин манавайн, бар ханны дүрген кудар алаар таварылгалар болула болгаш болгаш кожун эмнелгелеринге хамаарыштыр бо айтырыг чугула болуп арттышаан.

Беште, хан дужаарындан чайлаткан кижилерниң даңзын тургузары, хан дужаары-биле дүүшпес ВИЧ-инфекциялыг, сифилистиг, хандан тыылган гепатиттерлиг база өске-даа халдавырлыг аарыглары тодараттынган кижилерниң дугайында медээлерни хан хүлээп алыр станцияларга, эмнелгелер салбырларыңа үргүлчү дыңнадып турары онза чугула.

Орланма МОНГУШ, Республиканың СПИД-ке удур демисел чорудар төвүнүн эпидемиолог эмчизи.

Төлөвирлиг.

Төрүттүнген хүндүр-биле, авай!

Бистиң хүндүлүг ававыс Бадыймаа Сумбуевна ТҮЛҮШТҮН октябрь 10-да 70 харлаан юбилейи. Ол аныяндан тура, «Чыраа-Бажы» совхозтун бухгалтериязын, профэвилел организациязының даргазынга ажылдап чораан. Ам хүндүлүг дыштанылгада-даа болза ачавыс-биле кады хууда ажыл-агыйлыг шудургу ажылдап, ажы-төлүңге улуг дузаны көргүзүп чоруурлар. Ававыска кадыкшылды, өөрүшкү-манайны күзедивис!



Эң-не чараш, эң-не эргим иелерден
Эриг баарлыг, чылыг холдуг мээң авам,
Авам биске чаяп берген кежик чажыын
Адыш долдур ажы-төлге чеп чор бис.
Оолдары.

Байырлалыңар-биле!

Чыраа-Бажы суурнун база бир хүндүлүг башкызы Чечен Санчыжаповна КУУЛАР 60 харлап турар. Ол бүгү назынының иштинде өөредилге шугумунга ажылдап келген. Ынчангаш ававыстың төрүттүнген хүнүн база Башкылар хүнүн таварыштыр изиг байырны аңаа чедирдивис:

Урууң мени уйгу-дыш чок өстүрүп кааш,
Уйнуктарың азыражып чор сен, авай.
Ажы-төлүң аразындан ыравайн,
Ам-даа үр чыл чурттаарыңны кчеп ор мен.
Уруу Алдын-Чечек, күдээзи Байыр-Санаа,
уйнуктары Сай-Суу, Чайзат, Айдаш база
өөнүң ээзи Эрес-оол Чамыянович.

2008 чылдың сентябрь 25-те эрттирген №12-КР/08 аукционнун түннелдери

Арга-арыгга тараан ыяштарны садар-садып алырының керээзин чарарыңа эргени алырының талазы-биле №12-кр/08 аукционга киржиринге чагыларны хүлээп алырының 2008 чылдың сентябрь 23-те протоколунга үндезилеп база арга-арыг участоктарын хөлезилээр керээзи чарарыңа эргени алырының азы Тыва Республиканың Арга-арыг агентилелин 2007 чылдың август 1-де №38 дужаалы-биле бадылаттынган арга-арыгга тарып олурткан ыяштарны садар-садып алырының керээзин чарарыңа эргени алырының талазы-биле арга-арыг аукционун эрттирериниң Чурумунга дүүштүр аукционну эгелээриниң мурнунда

шуптузун күштүг деп санаан 5 бижимел чагыг кирген. Садыглаашкынга киржир күзөлдиг аукцион киржикчилеринден оларның баш удур төлөвириниң түнүн төлээин бадыткап турар документтерин алган, ол дугайын аукционга киржириниң чагыгларын хүлээп алганының дугайында 2008 чылдың сентябрь 23-те тургускан протоколунда айыткан.

Дараазында аукцион чүүлдеринге (а/ч) аукцион эртпээн деп санаттынган, чүге дээрге чагыглар кирир хуусаа төңгүже аукцион чүүлүнүн бүрүзүңгө чүгле чаңгыс чагыг кириринген:

А/ч №	Турар чери		Кварталдың №	Ажыглал ыяштың хем-чээли (куб.м.)		Аймаа	Шөлү, га	А/ч эге өртээ, рубль
	Арга-арыг ажыл-агыйы	Арга-ыяш а/ч		Ниитизи-биле	Ооң иштинде тудуг ыяжы			
1.	Балгазын	Кызыл-Арыг	42.43/6	74	43	Л	8,0	12333,59
2.	Балгазын	Кызыл-Арыг	177.187/14 17.20.1.2	488.2	373,4	Л	13,2	66690,13
3.	Кызыл	Черби	164/7	285	197	Л	2,1	32014,72
4.	Танды	Хову-Аксы	192/4	512,7	436,8	Л	5,0	40542,67
5.	Шагаан-Арыг	Хайыракан	34/9	308,4	237,7	Л	2,5	49312,43
6.	Шагаан-Арыг	Арыг-Үзүү	84/16	308,4	247,9	Л	3,0	52331,32
8.	Каа-Хем	Сизим	112/11	834	714	Л,К	6,0	105301,09
10.	Каа-Хем	Бүрен-Бай-Хаак	18/40	330	224	Л	11,0	40436,56

Аукцион чүүлүнүн эге өртээңге ыяштыг черлерни садар-садып алыр керээзлерин он хонук хуусаада (2008 чылдың октябрь 5-ке чедир) чарып алырын аукционнун дараазында киржикчилеринге саналдаан:

№1 аукцион чүүлүнүн талазы-биле – «Балгазынның тускай арга-арыг ажыл-агыйының албан-чери» Автономнуг албан черинге;

№2 аукцион чүүлүнүн талазы-биле – хууда сайгарлыкчы Алла Валерьевна Аракчаага;

№3 аукцион чүүлүнүн талазы-биле – хууда сайгарлыкчы Александр Иванович Холманскихке;

№4 аукцион чүүлүнүн талазы-биле – хууда сайгарлыкчы

Саида Николаевна Донгакка;

№5 аукцион чүүлүнүн талазы-биле – «Бодарал» Кызыл-гаарлаан харысалгалыг ниитилелге;

№6 аукцион чүүлүнүн талазы-биле – «Оргаадай» Көдээ ажыл-агыйның хереглекчилер кооперациязынга;

№8 аукцион чүүлүнүн талазы-биле – хууда сайгарлыкчы Семен Максимович Бочкаревка;

№10 аукцион чүүлүнүн талазы-биле – хууда сайгарлыкчы Кижейма Назыновна Кунгага саналдаан.

Дараазында аукцион чүүлдеринге (а/ч) аукцион эртпээн деп санаттынган, чүге дээрге чагыглар кирир хуусаа төңгүже чаңгыс-даа чагыг кириринмээн:

А/ч №	Турар чери		Кварталдың №	Ажыглал ыяштың хем-чээли (куб.м.)		Аймаа	Шөлү, га	А/ч эге өртээ, рубль
	Арга-арыг ажыл-агыйы	Арга-ыяш а/ч		Ниитизи-биле	Ооң иштинде тудуг ыяжы			
9.	Танды	Хову-Аксы	192/4	512,7	436,8	Л	5,0	40542,67

Бистен садып алыңар

Минусинскин бирги сортунун далганы – шоодайда 620 рубль, Алтайның бирги сортунун далганы – шоодайда 690 рубль, Алтайның дээди сортунун далганы – шоодайда 710 рубль, Краснодарның чигири – шоодайда 960 рубль, хендир үзү 1 литрде – 51 рубль, 5 литрде – 305 рубль, Алтайның дээди сортунун макароннары – 18 рубль/кг, дузаттынарда ажыглаар дус – 179 рубль (50 кг), дагаа буду – 81 рубль/кг, бройлер дагаа оолдары – 83 рубль/кг, ак саржаг – 82 рубль/кг, үүрмектээн горох – 15 рубль/кг, чинге-тараа – 19 рубль/кг, «Роллтон» лапша – 4,30 рубль/1 шт., 3 литр соктуң – 58 рубль, чарба – 110 рубль/25 кг.

Бистиң адресивис: Кызыл хоорай, Загородный доора кудумчу, бажың 19а, «Эхнатон» баазында 3-кү склад; Каменистая кудумчузунда бажың 15; Мөөңнеп болгаш үүрмектеп садар бааза, Калинин кудумчузунда бажың 25 склад №3, Мөөнү-биле садып алыр улустарга өртөктер дугуржулга езугаар.

Харылзажыр телефону: 5-38-40.

Тываның күрүнэ университетинин эге өөредилге факультетинин Эремаа Чылбак-ооловна ХЕРТЕКТИН адынга 1998 чылдың июнь 22-де тывыскан БВС №0328670 дипломун читкенин барымдаалааш, ону күш чок деп санаар.

Бистиң үевисте күш-ажыл дээрге бедик эрге болгаш бедик хүлээлге-дир.

Бодандар дигни

В.Гюго. Чежемейниң-даа берге болур болза, кажан-даа идегелин ышкынма, күжүн бар турда, туттун.
Александр Суворов.

Кулакче эвес, каракче чугаалаңар. Карак дээрге бодалдарны оттуруптар онзагай бир оран-дыр.
Константин Станиславский.

Россияның Федералдыг айыыл чок чорук албанының Тыва Республикада эргелелинниң коллектив айыыл чок чорук органнарының хоочуну, халажыл-гада подполковник

Байлаң-оол Биче-оолович ОЮННУН

үр үеде аар аарааш мөчээни-биле холбаштыр ооң өг-бүлөзүңгө болгаш төрөлдөринге ханы кажыыдалын илередиң тур.



ШЫН

Индекс 667000.
Кызыл хоорай,
Красноармейская, 100

ТУРГУЗУКЧУЗУ: Тыва Республиканың Чазаа.

Кол редактор С.С.МОНГУШ.

РЕДАКЦИЈАНЫҢ ТЕЛЕФОННАРЫ:

Кол редактор — 2-01-35, кол редакторнун оралакчызы — 2-19-87, тел/факс (394-22) 2-17-94, бухгалтерия — 2-17-91.

КУЛДИСТЕР: ниитилел-политиктиг килдиз — 2-18-10, культура, өөредилге — 2-03-88, чагаа — 2-03-87, көдээ ажыл-агый, очулга — 2-17-09, үлетпүр — 2-40-77. e-mail: shyn@tuva.ru

Солун келбейн барганда, 3-14-94 телефонче долгаар.

Неделяда үш катап үнер. Хемчээли парлаан 2 ама.

Тираж 7840. Чагыг 116. Номерни парлагже дужааганы:

график езугаар — 22.00, херек кырында — 20.00.

АГАР САНЫВЫС: № 40703810400000010000 Б ОАО Банк "Тувакредит", Кызыл ИНН—1701008465; корр сч 30101810600000000729 БИК 049304729.

Россия Федерациязының Парлалга, телерадио-дамчыдылга болгаш массалыг коммуникациялар херектериниң талазы-биле яамызының Ортаагы Сибирьде регионнар аразының девискээр эргелели «Шын» солуну 2004 чылдың май 14-те эде бүрүткээн.

Херечилелдин дугаары — ПИ № 16-0510. Индекс 11530, 31730. ТР-ниң «Тываполиграф» унитарлыг күрүнениң бүдүрүлгезинге парлаан (Кызыл, Шетинюон-Кравченко, 1).

Солунда парлаттынган материалдарның авторларының бодалдары редакцияның туружу-биле дүүшпейн барып болур. Айыттынган саннары болгаш өске-даа фактылары, дыңнадылары дээш авторлар боттары харыылаар.